

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014 – 2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Luděk Ullík

**Integrace žáků s diagnózou Aspergerův syndrom do
společenského prostředí**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Josef Novotný CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2014 – 2017

BACHELOR THESIS

Luděk Ullík

**Integration of pupils diagnosed with Asperger's
Syndrome in the social environment**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Josef Novotný CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 1. února 2017

Luděk Ullík

Poděkování

Rád bych věnoval poděkování PhDr. Josefovi Novotnému CSc. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá poruchami autistického spektra. Samotná diagnóza měla složitý vývoj a podle psychologů a psychiatrů se ještě stále bude upřesňovat. Práce se dále zabývá problematikou vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem na základní a střední škole, a s tím související integrací. Zvláštní pozornost je věnována i žákům, kteří již nestudují. Samotná integrace do společnosti má mnoho podob. Ve výzkumné části je charakterizován zkoumaný vzorek a za pomoci výzkumných metod graficky zpracovány výsledky.

Klíčová slova

ADHD, APLA, AS, autismus, diagnóza, dítě, inkluze, integrace, LMD, NAUTIS, PAS, podporované zaměstnávání, PPP, rodina, SPC, středoškolské vzdělávání, základní vzdělávání, žáci.

Annotation

My bachelor's thesis deals with autism spectrum disorders in its theoretical part. The diagnosis itself has had a complicated evolution and according to the psychologists and psychiatrists it is going to be more specified. The study also discusses the problems with education of pupils with Asperger Syndrome at the elementary and secondary schools and with the related integration. Special attention is also given to the students who do not study. The actual integration into society has a lot of forms. In the research part is described the specimen and there is also the process of research methods in graphical results.

Keywords

ADHD, APLA, AS, autism, diagnosis, family, child, inclusion, LMD, NAUTIS, PAS, PPP, primary education, pupils, secondary education, SPC, supported employment.

OBSAH

Teoretická část:

ÚVOD	9
1 CHARAKTERISTIKA PORUCH AUTISTICKÉHO SPEKTRA.....	10
1.1 Dětský autismus	10
1.2 Atypický autismus	12
1.3 Rettův syndrom	13
1.4 Aspergerův syndrom	14
1.5 Dezintegrační poruchy	15
2 CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S DIAGNÓZOU ASPERGERŮV SYNDROM	16
2.1 Základní vzdělávání	16
2.2 Středoškolské vzdělávání	22
3 INTEGRACE ŽÁKŮ S DIAGNÓZOU ASPERGERŮV SYNDROM PO UKONČENÍ ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	24
3.1 Vývoj postojů k zaměstnanosti osob s diagnózou Aspergerův syndrom	24
3.2 Problematika integrace na pracovišti	29

Výzkumná část:

4 CÍL, METODY A ZKOUMANÝ VZOREK	33
5 INTEGROVANÝ ŽÁK – PŘÍPADOVÁ STUDIE TOBIÁŠE	35

6	INTEGROVANÝ ŽÁK – PŘÍPADOVÁ STUDIE VÁCLAV	42
7	INTEGROVANÝ ŽÁK – PŘÍPADOVÁ STUDIE ROMAN	48
8	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	54
	ZÁVĚR	59
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	61
	SEZNAM ZKRATEK	63
	SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	64

ÚVOD

Každý rok opouštějí žáci s Aspergerovým syndromem základní školy. Někdo odchází na střední školu, jiní budou vyučeni anebo jdou do zařízení, kde mají zajištěný dohled. Někteří žáci nebo rodiče udržují se svou základní školou dobré vztahy a pravidelně ji informují o svém prospěchu i o problémech, které nastaly po ukončení školní docházky. Také my, pedagogové, se nadále zajímáme o jejich další životní cestu. Ony návraty našich bývalých žáků a nedostatečný přehled o tom, jak se vlastně daří i ostatním dětem s Aspergerovým syndromem, mě motivovali k rozhodnutí napsat bakalářskou práci na téma Integrace žáků s diagnózou Aspergerův syndrom do společenského prostředí. Některé žáky jsem sám učil a o jiných jsem se dozvěděl prostřednictvím Speciálního pedagogického centra v Praze 6.

V teoretické části bakalářské práce charakterizují poruchy autistického spektra. Samotná diagnóza měla složitý vývoj a podle psychologů a psychiatrů se ještě stále bude upřesňovat. V práci se dále zabývám problematikou vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem na základní a střední škole, a s tím související integrací. Zvláštní pozornost věnuji i žákům, kteří již ukončili studium. Samotná integrace do společnosti má mnoho podob. Příběhy jednotlivých dětí se od sebe velmi liší v souvislosti s mírou postižení a jejich objektivními možnostmi. Zatímco některé školy již řadu let integrují žáky s diagnózou Aspergerův syndrom a postupně se naučily pracovat nejen s těmito dětmi, ale i s jejich spolužáky a rodiči, nedá se říci, že by společnost jako celek byla srozuměna s integrací těchto žáků do běžného kolektivu, byť má žák na pomoc asistenta.

Ve výzkumné části charakterizují zkoumaný vzorek a za pomoci výzkumných metod graficky zpracovávám výsledky. Pracuji na základní škole v Praze 6, proto i zkoumaný vzorek je z toho obvodu.

1 CHARAKTERISTIKA PORUCH AUTISTICKÉHO SPEKTRA

1.1 Dětský autismus

Otázka diagnostiky autismu je u nás ještě problematická. Mnohým dětem s autismem je často diagnostikována chybná diagnóza, a to kvůli nejednotnosti a rozvolněnosti kritérií. V současné době se přikláníme k termínu pervazivní vývojové poruchy, častěji k poruše autistického spektra. Kateřina Thorová uvádí, že do roku 2007 bylo u nás diagnostikováno pouze několik set dětí, zatímco v zahraničí se udává 15 – 20 dětí na 10 000 narozených dětí. Domnívá se, že tento rozdíl je způsoben právě nedostatečným vědomostem o této poruše. Diagnostika dětského autismu je mezioborová. Proces začíná psychologickým a psychiatrickým vyšetřením, který upřesní, zda se jedná o poruchu autistického spektra. V podstatě jde o poruchu behaviorální, kdy je stanovena diagnóza na základě chování bez ohledu na možnou příčinu vzniku. Dále se stanovuje, zda s autistickou poruchou souvisí i jiná somatická či genetická anomálie. Rovněž se posuzuje míra nespécifického postižení centrálního nervového systému (CNS).¹

V České republice se problémům autismu věnuje řada odborníků a institucí, ale specializovaným pracovištěm je NAUTIS - Národní ústav pro autismus, z.ú., dříve APLA, který sídlí v Praze. V rámci republiky pomáhají rodičům a školám speciální pedagogická centra (SPC). Na svých stránkách charakterizuje NAUTIS autismus následovně:

„Jedná se o vrozenou poruchu některých mozkových funkcí. Porucha vzniká na neurobiologickém podkladě. Důsledkem poruchy je, že dítě dobře nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá. Duševní vývoj dítěte je kvůli tomuto handicapu narušen hlavně v oblasti komunikace, sociální interakce a představitosti. Autismus doprovází specifické vzorce chování.“²

¹ *Komplexní diagnostika autismu* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z <http://www.autismus.cz/diagnostika/2.html>

² *O autismu* [online]. [cit. 2016-07-28]. Dostupné z <http://www.praha.apla.cz/o-autismu.html>

Miroslav Vocilka vnímá autismus jako těžké vývojové postižení, kdy jedinec ztrácí schopnost najít smysl našeho společenského světa a pohybovat se v něm. Takové dítě nechápe spojení věcí v celek a nevidí smysl komunikace.³ Stává se tudíž do velké míry osamělým člověkem.

Náš přední dětský psychiatr, Michal Hrdlička konstatuje, že přes pokroky v diagnostice dětského autismu, stále má porucha velké množství heterogenních symptomů. Proto stanovení diagnózy pouze pomocí klinického hodnocení je málo přesné. Autismus bude nadále zkoumán z hlediska psychopatologického, tj. v oblasti sociálních vztahů, řeči, komunikace a abnormálního chování, hry a zájmů, ale i etiopatogenetického.⁴

Michal Hrdlička uvádí na stránkách České a slovenské psychiatrie „Novinky v oblasti dětského výzkumu autismu“ z pohledu medicíny. Článek vyšel v roce 2006 a zabývá se výzkumem v oblasti magnetické rezonance, neurobiologií autismu a názory na vliv očkování v souvislosti s autismem.⁵

K samotnému pojmenování poruchy „autismus“ došlo ve 40. letech 20. století, a to nezávisle na sobě. Leo Kanner pojmenoval dětskou poruchu autismus a Hans Asperger začal používat pro děti „zakleté v sobě“ pojem autističtí psychopati, oba psychiatři byli rakouského původu.⁶ Pojmenování bylo logické, neboť v řečtině „auto“ znamená sám. V současné době řadíme všechny autistické projevy do jedné skupiny a mluvíme o poruchách autistického spektra. Zpravidla se symptomy poruchy projeví do tří let věku dítěte. Vzhledem k tomu, že každé dítě diagnostikované poruchou autistického spektra je jiné, tj. nevykazuje všechny symptomy, rozlišujeme pět základních forem poruch autistického spektra:

1. Dětský autismus
2. Atypický autismus

³ VOCILKA, M. *Výchova a vzdělávání autistických dětí*. 1. vyd. Praha: Septima, 1994, s. 6. ISBN 80-85801-33-7

⁴ HRDLIČKA, M., KOMÁREK V. *Dětský autismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 35,44. ISBN 80-7178-813-9.

⁵ *Novinky v oblasti výzkumu dětského autismu* [online]. [cit. 2016-10-26]. Dostupné z http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_24_30.pdf

⁶ PREISMANN, Ch., *Život s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 10. ISBN 978-80-7367-688-9

3. Rettův syndrom
4. Aspergerův syndrom
5. Dezintegrační porucha⁷

Autistické chování je charakterizováno příznaky, které se u jedince nikdy nevyskytují všechny najednou. Patří mezi ně: neschopnost navazovat kontakt s dětmi a s dospělými, netečnost, odmítání spolupráce při výuce, chybí přirozená obranyschopnost, odmítá změny, vyžaduje rituály, trpí úzkostmi při jakýchkoliv změnách, má problémy s řečí, je mu nepříjemný sebemenší tělesný kontakt, často trpí hyperaktivitou, vyhýbá se očnímu kontaktu, neumí improvizovat, chybí mu představitost, je uzavřený, samotářský, libuje si v rytmických pohybech, ulpívá na věcech, mívá neadekvátní záchvaty zuřivosti apod.

1.2 Atypický autismus

Na rozdíl od dětí s klasickým autismem, děti s atypickým autismem mají některé oblasti vývoje méně narušeny a celkově nevykazují mnoho autistických symptomů. Většinou se jedná o lepší sociální a komunikační dovednosti anebo mají více zájmů, které střídají. Dříve se u těchto dětí hovořilo o autistických rysech. Jejich vývoj dovedností je nerovnoměrný, a tudíž péče o ně je srovnatelně náročná jako o děti s dětským autismem.

Ročně se u nás rodí 100 až 150 dětí s atypickým autismem. Kateřina Thorová uvádí, že atypický autismus se nemusí projevit do tří let, ale může nastoupit později, tj. po třetím roce života, i když je tato situace vzácná. Závažnost a frekvence symptomů nenaplňují diagnostická kritéria, jedna oblast nebývá výrazně narušena. Přitom se autistické chování přidružuje k těžké a hluboké mentální retardaci. Jsme schopni jednoznačně určit symptomy typické pro autismus, ale mentální úroveň zkresluje sociální deficit.⁸

⁷ HRDLIČKA, M., KOMÁREK V. *Dětský autismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 48-55. ISBN 80-7178-813-9.

⁸ *Atypický autismus* [online]. [cit. 2016-05-22]. Dostupné z <http://www.autismus.cz/popis-poruch-autistickeho-spektra/atypicky-autismus.html>

1.3 Rettův syndrom

Rettův syndrom byl poprvé popsán v roce 1965. Zatímco se autismus vyskytuje v populaci v poměru 3:1 ve prospěch mužů, Rettův syndrom má genetický základ a je popisovaný pouze u žen. Genetické testování je nyní možné, neboť byl lokalizován gen, který zodpovídá za vznik poruchy. Syndrom připadá na 6 – 7 žen na 100 000 narozených. Charakteristický je pro něj normální či téměř normální vývoj až do pátého měsíce života, po té dochází ke zpomalení růstu hlavy, následuje ztráta účelového používání rukou. Ruce se beze smyslu kroutí, svírají, tleskají, objevuje se nepravidelné dýchání až apnoe, téměř vždy je patologické EEG – u 75 % dětí se rozvíjí epilepsie.

Tabulka 1: Vývoj Rettova syndromu

Stadium časně stagnace	objevuje se v 6. měsíci – 1,5 roku života
Rychlá vývojová regrese	1. – 2. rok života, trvá 13 – 19 měsíců
Pseudostacionární stadium	3. – 4. rok života, může být opožděno o roky i desetiletí
Pozdní motorická degenerace	školní věk nebo v časně adolescenci

Zdroj: HRDLIČKA, M., KOMÁREK V. *Dětský autismus*.

Klinický obraz Rettova syndromu je velmi závažný. Vývoj vede k těžké mentální retardaci a ve čtvrtém stádiu vede k imobilitě a k upoutání na kolečkové křeslo. Pacientky se nedožívají vysokého věku.⁹

⁹ HRDLIČKA, M., KOMÁREK V. *Dětský autismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 53-54. ISBN 80-7178-813-9.

1.4 Aspergerův syndrom

Od počátku 90. let je Aspergerův syndrom mezinárodně uznávanou diagnostickou kategorií, patřící do skupiny pervazivních vývojových poruch. Dětský autismus a Aspergerův syndrom (AS) jsou dvě samostatné diagnózy v rámci poruch autistického spektra. Rozlišit, kdy jde ještě o autismus a kdy už je to Aspergerův syndrom je velmi obtížné. Na dětech není vidět na první pohled jejich postižení. Dítě se ale brzy vyděluje z kolektivu, vlastně tam nikdy nepatřilo, jen děti a dospělí to hned neviděli. Tyto děti jsou sebestředné, jednostranně zaměřené, podrážděné, sociálně a emočně nezralé. Nerozumí řadě sociálních situací a už vůbec ne pravidlům, které ve společnosti mezi lidmi fungují.

U nejmírnějších forem jde o výraznou sociální neobratnost, která ani nemusí být rozpoznána jako porucha, vnímá se jako typický rys člověka. První obtíže mohou nastat až v zařazení do dětského kolektivu. Mateřská škola bývá prvním místem, kde se zjistí, že dítě má problém se socializací. Dále se mohou přidružit i jiné odlišnosti v chování – např. dítě nereaguje na pokyny, nezapojuje se do her, nenavazuje kontakt, snadno se nechá vyprovokovat k neadekvátním reakcím. Dítě s AS není schopné se poučit z již prožité zkušenosti, neumí korigovat své chování. Tím se liší od ostatních dětí. Některé děti ale naváží kontakt, a to obvykle se sociálně slabšími jedinci anebo mladšími dětmi. Dokonce je pozvou i domů, ale tam se jim opět málo věnují nebo nevěnují vůbec. Jindy se snaží prosadit svoji hru a nebere v úvahu názor ostatních. Děti s AS mají obtíže se zapamatováním si pravidel při kolektivních hrách. Soutěživost nebo smysl pro fair play je pro ně něco nepochopitelného. Obecně se má za to, že lidé s AS nejsou schopni vyšších citů, i když někteří po jistém kontaktu touží, ale je na velmi jednoduché úrovni. Jiní jsou naopak schopni lásky, ale dávají ji najevo nevhodným způsobem. Jsou schopni prožívat i negativní city, které často obrací proti sobě. Ovšem jsou i tací, kteří city vůbec neprojevují a přitom působí spokojeně.¹⁰

¹⁰ THOROVÁ, K. *Výjimečné děti Aspergerův syndrom*. 2. vyd. Praha: APLA2007, s. 8-13.

1.5 Dezintegrační poruchy

Dříve byla tato porucha známá pod pojmem infantilní demence, Hellerův syndrom nebo dezintegrační psychóza. Jedná se o velmi vzácnou poruchu. Dítě se do dvou let vyvíjí normálně. Nemoc začíná kolem 3. – 4. roku dítěte, kdy dochází k definitivní ztrátě již získaných dovedností. Přitom poruchu nelze přičíst získané afázii s epilepsií, elektivnímu mutismu, Rettově syndromu či schizofrenii. Ke ztrátě řeči dochází během 6 – 9 měsíců od propuknutí nemoci. Děti s dezintegrační poruchou jsou více mentálně retardované a rovněž jsou agresivnější než děti s dětským autismem. Právě vymezení se oproti dětskému autismu, kde došlo k regresi se ztrátou řeči, je diagnosticky obtížné. Klinický obraz i prognóza je velmi závažná, neboť mentální retardace je nezvratná.¹¹

¹¹ HRDLIČKA, M., KOMÁREK V. *Dětský autismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s.54-55. ISBN 80-7178-813-9.

2 CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S DIAGNÓZOU ASPERGERŮV SYNDROM

2.1 Základní vzdělávání

Do základní školy se děti dostávají na základě doporučení příslušné pedagogicko-psychologické poradny s diagnózou Aspergerův syndrom potvrzenou SPC nebo zdravotnickým zařízením. Je na rozhodnutí vedení školy, zda žáka přijme, jestli má možnost poskytnout žákovi podmínky pro další vzdělávání. Žáka odmítne, pokud je v jeho ročníku plný stav žáků, tj. 30 dětí, nemá možnost zajistit asistenta nebo v dané třídě jsou již integrováni žáci se specifickými poruchami a další přítomnost žáka by vzdělávací proces narušovalo.¹²

Někdy se ale stane, že syndrom není včas rozpoznán nebo prostě z různých důvodů neproběhla diagnostika. V takovém případě je to na učiteli, aby problém odhalil. Proto je potřeba, aby každý pedagog věděl o poruchách autistického spektra a byl dostatečně obeznámen s projevy Aspergerova syndromu. Při práci s žákem musí učitel dodržovat několik zásad. Mezi nejdůležitější patří ovládat se a nekřičet. Také by se měl vyhnout unáhleným opatřením. Pro spolužáky by měl být vzorem tolerance. Ve vztahu k žákovi se projevuje trpělivě a snaží ovlivňovat jeho chování.

¹² VOSMÍK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole: možnosti integrace na ZŠ a SŠ*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 15. ISBN 978-80-7367-687-2

Tabulka 2: Náprava sociálního chování v rámci školy

Modelování chování podle spolužáků	Pozorování, orientace a napodobování chování spolužáků
Modelování vztahů s druhými	Vzájemná pomoc, sblížení třídy, posilování vzájemných vztahů
Alternativy pomoci a podpory	Oporou je nejen učitel a asistent, ale i spolužáci
Podpora kamarádských vztahů	Vytipovat okruh dětí, kteří budou schopni postarat se o žáka (zabránit šikaně)
Zvýšený dohled	Pomoc spolužáků, asistenta, učitelského dozoru (pozor na hluk a shon)
Možnost odreagování	Opustit třídu, projít se, uklidňující činnosti, nezaměnit s únikem
Individuální pomoc	Role asistenta – pomoc při integraci, prostředník mezi školou a rodiči
Důraz na volnočasové aktivity	Podpora zájmové činnosti, kontakt s dětmi podobných zájmů

Zdroj: VOSMÍK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole: možnosti integrace na ZŠ a SŠ.*

Práce pedagoga nespočívá jen ve snaze naučit žáka učivo daného ročníku, ale také napomáhat asistentovi v koordinaci chování žáka s Aspergerovým syndromem. Tady je důležitá dobrá spolupráce mezi oběma pedagogickými pracovníky. Vzdělávání těchto žáků často stěžuje i narušený vývoj řeči, kdy se jedná o opožděný nebo nadprůměrný vývoj, pedantský přístup k řeči nebo neobvyklé frázování. Problémem je rovněž nedostatečné porozumění a mylné chápání obrazných pojmenování. Některé děti trpí podprůměrnou pohybovou koordinací. Ta má za následek negativní dopad na hrubou i jemnou motoriku.¹³

Děti jsou ve sportovních aktivitách neobratné a zpravidla mají i neúhledný a tvrdý rukopis. Navíc je psaní velmi obtěžuje. Vyžadují neměnné školní prostředí. Při změně

¹³ VOSMÍK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole: možnosti integrace na ZŠ a SŠ.* 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 29-37. ISBN 978-80-7367-687-2

uspořádání lavic mohou reagovat až agresivně. Na druhou stranu se pedagog nemůže zcela podřídit potřebám žáka s Aspergerovým syndromem, musí dbát i na potřeby ostatních žáků a vytvářet bezpečné a harmonické prostředí pro všechny. Bohužel, ani ten nejlepší pedagog se nevyhne situaci, kdy se dítě dostane do stavu stresu a úzkosti. Většina zdravé populace má schopnost vyrovnat se pomocí obranných mechanismů se stresem. Většinou postačí rozhovor s přítelem, pohovor s odborníkem, relaxace, oblíbená činnost apod. Dítě s autistickými rysy trpí poruchami komunikace, má problémy v oblasti sociálních vztahů, v učení, špatně reaguje na potrestání, na léčbu atd.¹⁴ Oblastí, které vytvářejí podhoubí pro stres je mnoho. Některé děti s Aspergerovým syndromem mohou dosáhnout i vysokoškolského vzdělání, uvědomují si tudíž některé své neúspěchy, své nedostatečné dovednosti už na základní škole.

Úspěšnost integrace dětí do základních škol je závislá na zkušenostech školy a pedagogů. Pokud má být integrace ideální, musí se dodržovat určitý postup:

- Rodiče mají dítě s Aspergerovým syndromem
- Kontaktování ředitele základní školy
- Předání informací o vzdělavatelnosti dítěte
- Kontaktování poradenského pracovníka ředitelem školy
- Poradenský pracovník sepíše pokyn k integraci
- Škola požádá krajský úřad o navýšení financí na asistenta
- Přijímací řízení, ideálně výběrové
- Odborné školení pedagogických pracovníků
- Navázání spolupráce s poradenským pracovníkem,
- Vypracování individuálního vzdělávacího programu (IVP)
- Průběžné konzultace poradenského pracovníka s pedagogy¹⁵

¹⁴ SCHOPLER, G., MESIPOV, G.B. *Autistické chování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, s 200-202. ISBN 80-7178-133-9

¹⁵ THOROVÁ, K., *Výjimečné děti: Aspergerův syndrom*. 2. vyd. Praha: APLA, 2007, s. 7-9.

V praxi ještě dochází k pravidelným setkáním mezi pedagogickými pracovníky, kteří na škole děti s AS učí nebo vychovávají, předávají si zkušenosti a radí se o dalších výchovných postupech. Konají se i schůzky této skupiny s rodiči, někdy i s vedením školy či poradenským pracovníkem.

Děti s AS se ve zvýšené míře setkávají se šikanou již na 1. stupni základní školy. Výzkumy udávají, že se přibližně tři čtvrtiny těchto dětí s šikanou setkala.¹⁶ V současné době se šikaně na školách věnuje velká pozornost. Potýkají se s ní žáci obou pohlaví na všech typech škol.

Některé děti s AS úspěšně studují na víceletých gymnáziích. Většina ale zůstává na základních školách. Na 2. stupni mají nadále u sebe asistenta. Na určité předměty už mohou docházet sami, bez asistenta. Situace se řeší individuálně po poradě zúčastněných stran a za souhlasu žáka, někdy i na jeho podnět. Jiné děti potřebují po celou dobu povinné školní docházky zvýšený dohled.

Lucie Bělohávková popisuje možnosti zařazení dítěte s AS do školního prostředí základní školy následovně:

1. Dítě s AS je na základní škole bez jakýkoli úprav školního prostředí či zvláštních opatření, tedy jako každý jiný žák.
2. Dítě s AS je integrováno na základní škole, přičemž tento způsob vzdělávání je uskutečněn formou:
 - individuální integrace
 - skupinové integrace (vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení).¹⁷

¹⁶ THOROVÁ, K., *Výjimečné děti: Aspergerův syndrom*. 2. vyd. Praha: APLA, 2007, s. 41-42.

¹⁷ *Možnosti vzdělávání lidí s aspergerovým syndromem* [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z <http://www.aspergerovsyndrom.cz/sluzby/vzdelavani/moznosti-vzdelavani-lidi-s-as/32-moznosti-vzdelavani-lidi-s-as>

Kromě toho se žáci mohou vzdělávat i ve školách s jiným zdravotním postižením, např. ve školách pro děti se sluchovým postižením, a to samostatně anebo formou individuální či skupinové integrace.

Pokud má žák ve škole obstát, musí překonat řadu překážek počínaje požadavky na probírané učivo a konče sociálními situacemi, které jsou náročné i pro ostatní žáky. Vzhledem k tomu, že symptomatologie Aspergerova syndromu je velice individuální, nelze stanovit přesnou metodiku vzdělávání osob s AS. Přesto pro zvládnutí práce a pobyt ve škole je podle L. Bělohlávkové nutné, aby se pedagogičtí pracovníci řídili principem strukturalizace, vizualizace a motivace.¹⁸

Tabulka 3: Základní principy úspěšnosti dětí s AS ve škole

Strukturalizace	Neměnný a předvídatelný denní režim, pravidelná struktura hodiny, obsahu výuky, prostředí, sedět před učitelem
Vizualizace	Potřebuje vědět co, kdy, kde, jak předem. Lavice-hodiny, rozvrh, přehledy Právo na odpočinek uprostřed práce
Motivace	Do denních programů zařadit jejich zájmy, systém odměn a jejich určování, Sady rébusů, jízdní řády

Zdroj: BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Portál Aspergerův syndrom.cz*

Řadu let školy integrují žáky se speciálními potřebami do běžných tříd. V poslední době se ale hodně hovoří o inkluzi. Základní rozdíl mezi integrací a inkluzí je, že v případě integrace se jedná o začlenění jednotlivce do třídy a snaha o jeho přizpůsobení se třídě, zatímco inkluze vytváří podmínky různým dětem v prostředí, kde se všichni mohou rozvíjet a pracovat ve společné, heterogenní sociální skupině.¹⁹

¹⁸Možnosti vzdělávání lidí s aspergerovým syndromem [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z <http://www.aspergeruvsyndrom.cz/sluzby/vzdelavani/moznosti-vzdelavani-lidi-s-as/32-moznosti-vzdelavani-lidi-s-as>

¹⁹Vymezení integrace a inkluze ve vzdělávacím procesu [online]. [cit. 2016-06-18]. Dostupné z <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/5-1-1-vymezeni-integrace-a-inkluze-ve-vzdelavacim-procesu.html>

Od podzimního semestru školního roku 2016/2017 bude Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně učit podle nové koncepce společného pedagogicko-psychologického základu pro studenty učitelství. Za tímto účelem zavádí dva nové předměty. V bakalářském studiu to bude Speciální a inkluzivní pedagogika, v magisterském studiu na ni navazuje předmět Inkluzivní vzdělávání. Děkan Pedagogické fakulty MU, Jan Němec k tomu dodává:

*„Podstata koncepce předmětu netkví jen v osvojování vědomostí o jednotlivých druzích znevýhodnění, ale v získávání specifických zkušeností s tím, jak konkrétního žáka ovlivňuje jeho znevýhodnění v prostředí běžné školy. Pojetí předmětů vede studenty k získání kompetencí, které jim umožní s dítětem pracovat bez ohledu na to, jaké znevýhodnění má.“*²⁰

Tabulka 4: Vztah pojmů integrace a inkluze

Integrace	Inkluze
Zaměření na potřeby jedince s postižením	Zaměření na potřeby všech vzdělávaných
Expertízy specialistů	Expertízy běžných učitelů
Speciální intervence	Dobrá výuka pro všechny
Prospěch pro integrovaného žáka	Prospěch pro všechny žáky
Dílčí změna prostředí	Celková změna školy
Zaměření na vzdělávání postiženého	Zaměření na skupinu a školu
Speciální programy pro jednotlivce	Celková strategie učitele
Hodnocení žáka expertem	Hodnocení učitelem, vzdělávací faktory

Zdroj: KOCUROVÁ, M. *Integrace žáků se specifickou poruchou učení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2001. s. 137

²⁰ Vymezení integrace a inkluze ve vzdělávacím procesu [online]. [cit. 2016-06-18]. Dostupné z <http://osobnostnirozvojpada.cz/moduly/m1/5-1-1-vymezeni-integrace-a-inkluze-ve-vzdelavacim-procesu.html>

2.2 Středoškolské vzdělávání

Aby mohl žák s AS studovat na střední škole, musí splňovat podmínky pro vzdělávání studentů s AS. Studium klade vysoké požadavky na něj i na školní prostředí. Student musí mít za všech okolností jasně definovaná pravidla. Potřebuje pocit bezpečí, který mu zaručuje řád a znamená pro něj klid a jistotu. Na počátku studia je nutná přítomnost asistenta. Student je veden k postupné samostatnosti a je mu dán dostatečný prostor k možnosti vyjadřovat se. Pedagogičtí pracovníci s ním pracují na základě IVP. Pokud má být vzdělání studenta s AS úspěšné, musí být pedagogové informováni o jeho psychologickém vyšetření. V této oblasti školám velmi pomáhá NAUTIS. Na pedagogických pracovnících potom je, aby volili různé výukové strategie. Především by měli omezovat verbální a příliš abstraktní informace. Důležitá je neustálá motivace studenta. Na rodiče studentů s AS jsou kladeny mnohem vyšší požadavky než na rodiče ostatních studentů. Podílejí se na tvorbě IVP a úzce spolupracují s učiteli, s asistentem i s odborným pracovištěm.²¹ Nehledě na to, že se dítěti věnují při domácí přípravě, a ta musí mít také pravidelný řád.

Vlastní vyučovací proces vyžaduje zvýšený dohled v některých aktivitách a předmětech. V tělesné výchově jde o plavání, v pracovních činnostech o manipulaci s nástroji, v hodinách chemie, biologie a fyziky jsou velmi zátěžové laboratorní práce. Pokud je student dobře motivován, jeho bezpečnost je méně ohrožena. Také musíme počítat s tím, že student nebude schopen stručně a jasně dělat zápisky. Jednak má grafomotorické potíže a navíc nestačí běžnému výkladovému tempu, natož aby rychle zobecňoval. V takovém případě lze studentovi kopírovat čitelný zápis jiného spolužáka. I středoškolák s AS potřebuje nadále vizuální podporu. Zadání testu pro něj a pro žáky by mělo být odlišné, jednodušší. U studentů bývá narušena schopnost sledování toku řeči, proto se často ptají a dodatečně potřebují učivo dovysvětlit. Této úlohy se ujmá učitel nebo asistent.

I mezi studenty s AS jsou rozdíly ve schopnosti komunikovat. Někteří jsou uzavření a nekomunikují, jiní jsou hyperaktivní a mají potřebu obracet se neustále na asistenta,

²¹ VOSMÍK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 75-76. ISBN 978-80-7367-687-2

učitele či spolužáky. Všichni zúčastnění musí postupovat uvážlivě, aby komunikace nebyla jen monologem a oni nebyli jen kulisou, do které se mluví. Během vyučování pozornost studentů více kolísá, proto studenti s AS pracují v kratších blocích a střídají práci s odpočinkem. Přitom jim pomáhá jejich asistent. Každý, kdo studuje na gymnáziu či střední škole, musí mít kognitivní schopnosti i schopnost učit se.²²

U dětí s AS musíme počítat s nerovnoměrným vývojovým profilem schopností, který způsobuje velké rozdíly mezi jednotlivými schopnostmi, dovednostmi a vědomostmi. Po celou dobu studia je nutné posilovat sociální i pracovní dovednosti. Lepší pracovní morálce pomáhá strukturované učení. U všech studentů se osvědčilo vedení diáře, neboli sešitu, ve kterém se pedagogičtí pracovníci, rodiče a student vzájemně informují o průběhu vyučování, vzájemných dohodách, pochvalách apod. Postupně se student může vypracovat k osobnímu kalendáři, do kterého si zapisuje školní i mimoškolní poznámky a plány. První část může být označena – Co se děje a druhá – Co musím dnes udělat. Osobní diář nemůže nahradit školní diář.

²² VOSMÍK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 79-83. ISBN 978-80-7367-687-2

3 INTEGRACE ŽÁKŮ S DIAGNÓZOU ASPERGERŮV SYNDROM PO UKONČENÍ ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

3.1 Vývoj postojů k zaměstnanosti osob s diagnózou Aspergerův syndrom

Poté, kdy se autistické děti přestaly doživotně zavírat do psychiatrických léčeben a odborná veřejnost se o ně začala více zajímat, uplynulo jen několik desetiletí. Diagnostika se zdokonalila a rozšířila o Aspergerův syndrom, který je pojímán jako lehčí forma autismu. V jednotlivých zemích vznikala pracoviště, která se specializovala na tuto těžkou vývojovou poruchu. Děti se postupně začaly vzdělávat v kolektivu běžných žáků a v současné době mají k dispozici proškolenou asistentku. Také pedagogičtí pracovníci jsou vedeni specializovaným centrem při práci – vzdělávání dětí s Aspergerovým syndromem. Díky tomu většina žáků úspěšně dokončí povinnou školní docházku. Přechod ze školních lavic do zaměstnání je obtížný pro většinu mladých lidí. Je velkou životní změnou, která převrací den naruby. Na počátku 90. let se ve Velké Británii odhadovalo, že asi 70 % mladých lidí s postižením je nezaměstnaných. Neexistuje statistika, která by přesně specifikovala počet nezaměstnaných autistů. Odborníci se domnívají, že zřejmě 20 – 25 % autistů s lehkým postižením je bez zaměstnání, byť mají řadu schopností.²³

Ve spojených státech začaly projekty podporovaného zaměstnání již v 70. letech. Hnutí je finančně podporované státem. Do projektu bylo v Marylandu zařazeno i 55 osob s autismem. Výsledky popsala v roce 1991 P. Howlin v následující tabulce:

²³ HOWLIN, P. *Autismus u dospívajících a dospělých*. Praha: Portál, 2005.s. 193-194. ISBN 80-7367-041-0

Tabulka 5: Výsledky podporovaného zaměstnání 55 autistů v Marylandu

Úroveň jazyka	%
Nemluvící	33
Pouhá slova	5
Věty	9
Plynulá řeč	53
IQ	%
< 30	25
30 - 49	15
50 - 70	29
> 70	31
Problémy s chováním	%
Agresivita, sebezraňování	80
Rituální chování	25
Uzavřenost	96
Týdenní pracovní doba v hodinách	%
< 20	18
20 - 30	57
> 30	25
Mzda	%
<	47
>	53

Zdroj: HOWLIN, P. *Autismus u dospívajících a dospělých*.

Situace ve Velké Británii je horší. Ze 75 sledovaných jedinců s autismem ve věku 21 – 42 let jich 8 % bylo zaměstnáno v chráněných dílnách a 23 % mělo řádné zaměstnání. Většina postižených měla nekvalifikovanou a málo placenou práci.²⁴

Situace v Československu se vyvíjela obdobně jako v ostatních vyspělých zemích. Po válce si společnost začala uvědomovat, že právo na vzdělání mají všichni, tedy i postižení. Významnou úlohu sehrál v roce 1946 Dětský fond při OSN – UNICEF, který měl za úkol pomoci dětem poškozeným válkou a posléze začal pomáhat i při dostupnosti vzdělávání.

²⁴ HOWLIN, P. *Autismus u dospívajících a dospělých*. Praha: Portál, 2005.s. 211-212, ISBN 80-7367-041-0

Jeho největší zásluhou je vytvoření „Úmluvy o právech dítěte“. Úmluva byla Valným shromážděním OSN přijata v roce 1989.²⁵ Mezitím se otázkou školní integrace začalo koncem 60. let zabývat i UNESCO. Díky jeho iniciativě byl poprvé v roce 1981 vyhlášen Mezinárodní den postižených. V 90. letech 20. století byl celosvětově řešen problém podstaty integrace osob se speciálními potřebami a zároveň se řešilo i pojmosloví týkající se dané oblasti, například koncepce integrace a inkluze. Všechny tyto snahy vyústily ve Světovou konferenci speciálního vzdělávání v roce 1994. Zde byl také poprvé prezentován termín „škola pro všechny“. I u nás došlo na počátku 50. let k rozvoji speciálního školství, tj. vznikla nová pedagogická disciplína – speciální pedagogika. Velkou zásluhu má na tom například prof. Miloš Sovák. V letech 1970 – 1989 se zřizovaly speciální třídy v rámci základních škol anebo samostatné speciální školy pro postižené. Výjimečně se v tomto období vzdělávaly děti s postižením v tzv. běžném vzdělávacím proudu. Šlo spíše o výjimky, které byly vyvolány přáním rodičů a jejich možnostmi při ovlivňování výuky v konkrétní škole. Dnes se díky medializaci problému integrace a inkluze postupně mění pohled společnosti na postižené jedince.²⁶ Považoval jsem za nutné napsat tyto řádky, aby bylo jasné, že intenzivní řešení problematiky postižených nemá dlouhou historii. Jejich vzdělávání a začleňování do pracovního procesu je aktivním hledáním řešení. Proto neexistují výzkumy a statistiky, které by mapovaly současný stav zaměstnanosti a úspěšností osob s Aspergerovým syndromem. I zahraniční zdroje publikují jen malé vzorky výzkumu, na kterých se podílejí studenti pedagogických fakult. Naše první asociace pomáhající lidem s autismem Apla – NAUTIS byla založena v roce 2000. Zabývá se skutečně pomáhajícím otázkám, jako je nácvik dovedností potřebných k vyhledávání pracovního místa. Jejich náplní není výzkum zaměstnanosti, ale především pomáhá rodičům, pedagogům a veřejnosti zvládat a pochopit problematiku práce s dítětem s Aspergerovým syndromem.

²⁵ Unicef [online]. [cit. 2016-06-19]. Dostupné z <http://www.unicef.cz/o-nas>

²⁶ VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. s. 9-10. ISBN 80-7315-071-9

V zakládajících stanovách se ještě ani nezabývala problematikou zaměstnanosti a uplatnění na trhu práce. Kladla si za cíl:

- a) zlepšení diagnostiky PAS v České republice
- b) rozvoj komunikace, kognitivních a jiných schopností osob s PAS
- c) eliminace problémového chování
- d) rozvoj a podpora vzdělávacích programů pro osoby s PAS
- e) podpora rodin osob s PAS směrem k jejich funkčnímu životu
- f) informovat širokou veřejnost o problematice PAS
- g) rozšířit znalosti odborníků (zejména pediatrů, psychologů, psychiatrů, logopedů, neurologů a pedagogů) v oblasti péče o osoby s PAS
- h) zprostředkovávání dalších sociálních služeb a poradenství
- i) provozování služeb podporujících rozvoj sdružení²⁷

Postupem času ale tato potřeba vznikla, protože přibývalo žáků, kteří opouštěli základní školu, a bylo potřeba pro ně najít vhodné uplatnění. Některým jejich schopnosti umožňovali postoupit na střední školu, jiní potřebovali najít nějaké podporované zaměstnání. Dnes má asociace první zkušenosti. Vyplývá z nich, že pro uživatele služeb podporovaného zaměstnávání je důležité, aby vykonával práci, která je mu blízká. V ideálním případě by měl uplatnit i své nadprůměrné schopnosti. U těchto jedinců nelze zevšeobecnit předpoklad stupně dosaženého vzdělání. Někdo se uplatní jako informatik, dopravní inženýr, překladatel, jiný jako knihovník či zahradník. Je důležité, aby před výběrem povolání byla zmapována úroveň schopností v jednotlivých oblastech, které jsou potřeba k vykonávání práce. NAUTIS za tímto účelem nabízí i softwarový program SES, který lze najít na webových stránkách: www.pz-ses.net. Pokud není v možnostech – schopnostech jedince získat zaměstnání na trhu práce, pak je možné obrátit se na asociaci a společně s rodiči hledat vhodné podporované zaměstnávání.²⁸

²⁷Nautis - dokumenty [online]. [cit. 2016-07-28]. Dostupné z http://www.praha.apla.cz/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=6%3Adalsi-dokumenty&Itemid=42

²⁸BĚLOHLÁVKOVÁ, L., GNANOVÁ, E. *Podporované zaměstnání pro lidi s Aspergerovým syndromem*. 2. vyd. Praha: Apla, 2012. s.

Co se skrývá pod pojmem podporované zaměstnávání? Odpověď lze najít na stránkách hl. m. Prahy anebo přímo na stránkách Aply – NAUTIS. Jde o projekt, který byl podpořen Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hl. m. Prahy v letech 2006 – 2008. Je zaměřen na jedince s Aspergerovým syndromem, kteří často nezvládají každodenní pracovní povinnosti z důvodu handicapu v sociálních interakcích, nikoli z důvodu mentálního postižení. Jejich IQ je v pásmu normy až nadprůměru, dosahují středoškolského nebo vysokoškolského vzdělání, někteří jsou schopni i intelektově náročnějších prací. Problémem zůstávají sociální interakce, kde jednájí velmi naivně nebo neadekvátně, např. jde o časté nevhodné dotazování, neustálé tykání, neudržení očního kontaktu apod. Součástí metody podporovaného zaměstnávání je vytvoření orientace na trhu práce, naučení se základním dovednostem, vyhledání vhodného pracovního místa a zapracování na tomto místě. V rámci projektu zajišťoval podporované zaměstnání pracovní konzultant a dva asistenti.

Součástí projektu bylo i vytvoření ucelené metodiky podporovaného zaměstnávání lidí s Aspergerovým syndromem. Takto specificky pojatá metodika nebyla v České republice zatím vytvořena. Metodika je nyní využívána v celé ČR.²⁹

Smyslem podporovaného zaměstnávání je vyrovnání příležitostí pracovního uplatnění lidí, kteří jsou znevýhodněni na trhu práce a umožnit jim získat a udržet takové zaměstnání, které odpovídá jejich zájmu, schopnostem a osobním možnostem. Hlavním cílem je zvýšit jeho samostatnost, získat dovednosti k udržení si zaměstnání a posílit pracovní návyky. Navíc jde i o službu pro zaměstnavatele, kterému asociace poskytuje podporu, aby mohl znevýhodněného zaměstnat.³⁰

Problémy s hledáním zaměstnání nemají lidé s Aspergerovým syndromem jen coby absolventi základního vzdělání, ale také absolventi středních a vysokých škol. Přestože jsou dobří ve svých oborech, obtížně se uplatňují. Problémy jim dělají osobní pohovory,

²⁹ *I s autismem to jde – podporované zaměstnávání pro osoby s Aspergerovým syndromem* [online]. [cit. 2016-06-18]. Dostupné z <http://www.praha.apla.cz/2006-2008-i-s-autismem-to-jde-podporovane-zamestnavani-pro-osoby-s-aspergerovym-syndromem.html>

³⁰ *Podporované zaměstnávání – služba pro zaměstnavatele* [online]. [cit. 2016-07-28]. Dostupné z <http://www.praha.apla.cz/podporovane-zamestnavani-sluzba-pro-zamestnavatele.html>

vyplňování formulářů, telefonické hovory a vůbec kontakty s okolím. Za neúspěchem při pohovorech bývá špatný oční kontakt, nepřirozený řečový projev a utíkání do zbytečných podrobností. Zkušenosti z Velké Británie hovoří o tom, že jsou tito jedinci opakovaně propouštěni ze zaměstnání, neboť zaměstnavatel má možnost dát přednost „neproblémovému“ jedinci. Pokud má uchazeč v životopise o práci informaci o návštěvě speciální školy anebo sdělení, že byl již v několika zaměstnáních, ztrácí téměř automaticky možnost získat zaměstnání.

Někteří zaměstnavatelé tak chtějí předejít případným konfliktům na pracovišti. Z toho vyplývá, že jak rodina postiženého, tak podpůrné organizace musí věnovat zvýšenou pozornost jedinci na přípravu k pohovoru. Ale ani to by nestačilo. Je nutné průběžně šířit osvětu ve společnosti, předcházet sociálnímu nepřijetí ze strany vrstevníků ve škole a učit se být tolerantnějšími spoluobčany. Cesta k větší toleranci byla možná nastartována v roce 1993, kdy členské státy OSN, tedy i Česká republika, přijaly „Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením“. Pravidla nejsou závazná, ale jsou významným morálním a politickým závazkem členských států OSN přijmout vlastní řešení.

Pravidla nabízejí nástroj pro rozhodování a činnost zdravotně postižených osob a jejich organizace. Jsou základem pro odbornou a technickou spolupráci mezi státy, OSN a ostatními mezinárodními organizacemi.³¹

3.2 Problematika integrace na pracovišti

Příchod do nového týmu spolupracovníků je rovněž náročný, protože postižený nikoho nezná a navazování kontaktů je pro ně velmi obtížné. Pro lidi s autismem a Aspergerovým syndromem je to proto i nové období stresu. Problémy na pracovišti vznikají z neschopnosti porozumět pracovním instrukcím a neschopností funkčně komunikovat. Schopnost pracovat samostatně. Na druhé straně řada postižených pracuje velmi dobře pod vedením, ale jakmile pracují bez dozoru, okamžitě zvolní své pracovní

³¹ *Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením* [online]. [cit. 2016-10-24]. Dostupné z <http://www.lidomezilidmi.cz/servis/standardni-pravidla-pro-vyrovnani-prilezitosti-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim>

tempo. V horším případě si práci svévolně změní a způsobí své firmě škodu. Jindy naopak špatně reaguje na jakoukoli zavedenou změnu. Dalším problémem je nebezpečí zneužívání jinými osobami. Jde především o šikanu a posměch. Na lidech s Aspergerovým syndromem není zevně postižení znát a tak se mohou tito jedinci stát snadnou obětí necitlivého okolí. Jindy se může jednat o zneužití důvěry postiženého jedince, který je nabádán k nesprávnému chování, aniž by si to sám uvědomoval. Je zřejmé, že na pracovišti, kde je integrován postižený, dochází k množství nepředvídatelných situací. Je na zaměstnavateli, aby vytvořil co nejvhodnější podmínky pro integraci. Základem je dostatečná informovanost zaměstnavatele a zaměstnanců o projevech Aspergerova syndromu. Utajování projevů není vhodné, neboť dříve či později se postižení projeví. Problémům je dobré v zájmu všech předcházet. Mnozí zaměstnavatelé potvrzují, že pokud zpočátku věnují integrovanému více času a pozornosti, vrátí jim to svou výkonností a spolehlivostí, protože mají rádi rutinní práci. Nevyhledávají přestávky na sociální kontakty či pití kávy. Dokážou bez přerušování pracovat celou pracovní dobu i několik hodin navíc. Což nesmí vést ke zneužívání ze strany zaměstnavatele. Poctivý přístup k práci je jednou ze základních vlastností postiženého, navíc se vyhýbají zbytečným absencím. Existují určité zásady, které na pracovišti s jedincem s Aspergerovým syndromem pomáhají předcházet konfliktním situacím. Patří mezi ně jasné zadání úkolu ze strany zaměstnavatele, potřeba dozoru a řízení práce, potřeba zpětné vazby a osobní podpora ze strany ostatních kolegů.³²

Během pracovního procesu se mohou u lidí s Aspergerovým syndromem objevit různé potíže. Mezi ně patří například:

- trvání na přesnosti, důslednosti a dodržování pravidel
- potřeba jasné motivace, co se kdy, kde a jak dlouho bude dít – vše, co se dělá, musí mít pro ně svůj smysl
- snížená schopnost generalizovat
- strohé vyjadřování
- úzkostné projevy (např. při změně plánu, času)

³² HOWLIN, P. *Autismus u dospívajících a dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s.195-199, ISBN 80-7367-041-0

- problémy v sociálních vztazích
apod.

Integrace klade vysoké nároky na jedince s Aspergerovým syndromem, ale i na zaměstnavatele a spolupracovníky. Proto je nutné, aby byly všechny strany na tuto situaci připraveny. Čím více se mu budeme věnovat při zapracování, tím úspěšnější bude jeho integrace. Někdy ale i při velké snaze se integrace nedaří. Odborní pracovníci doporučují předem vytvořit Individuální plán, který je jakousi smlouvou mezi zaměstnavatelem a jedincem. Na vypracování by se měly podílet všechny zúčastněné strany, tedy i rodič a asistent. Jeho cílem je vytvoření představy o vhodném pracovním místě a popis cesty k jeho dosažení. Měl by být psán takovou formou, aby mu uživatel zcela rozuměl. Nesmí v něm chybět konkrétní cíle, úkoly a termíny. Vhodným doplňkem k plánu je osobní profil zaměstnance, který zachycuje motivace uživatele, jeho vlastní představy a přání, schopnosti a dovednosti, vzdělání, zájmy, záliby, pracovní zkušenosti, případně zdravotní omezení atd. Asociace Apla – NAUTIS těmto lidem nabízí setkávání v tzv. job klubu, kde si mohou sdělovat své zkušenosti nebo si přímo nacvičit zvládání obtížných situací – jak zvládnout kontakt se zaměstnavatelem, jak komunikovat s ostatními či jak řešit nečekané situace. Může nastat situace, kdy se integrace nedaří a jedinec ze zaměstnání odchází. Někdy odchází i z důvodu, že již podporu nepotřebuje a přechází do jiného zaměstnání. V tom případě mu může být poskytnuta jednorázová nebo opakovaná konzultace. V každém případě se sepisuje dohoda o ukončení služby podporovaného zaměstnání.³³

Ve Velké Británii jsou dobré zkušenosti se spoluprací mezi zaměstnavateli a speciálními školami a tzv. „autitřídami“. Součástí tamních školních osnov je nácvik pracovních dovedností, pracovního chování, sociálních vztahů a společenského chování. Některé děti jsou integrovány v běžných školách, kde získávají vyšší vzdělání, ale spolupráce škol se zaměstnavatelem není obvyklá. Množství a kvalita podpory, kterou dítě dostává, je ve školách odlišná. Pro ty, kteří potřebují podporu, nabízejí různé organizace možnost

³³ BĚLOHLÁVKOVÁ, L., GNANOVÁ, E. *Podporované zaměstnání pro lidi s Aspergerovým syndromem*. 2. vyd. Praha: Apla, 2012. s. 12-16

pracovního uplatnění v chráněných dílnách, s nácvikem pomáhají i střediska pracovního výcviku.³⁴

Pohled na integraci dětí a osob s Aspergerovým syndromem se stále mění. Zprvu podporované speciální třídy se sice většinou neruší, ale dochází k podpoře inkluze. Přitom se donedávna říkalo, že: „*Individuální integrace do běžné třídy až na malé výjimky jedinců s Aspergerovým syndromem v doprovodu osobního asistenta se nedoporučuje.*“³⁵

Zajímavé postřehy k integraci v zaměstnání má Christine Preismann, u které byl v 27 letech diagnostikován Aspergerův syndrom. Vystudovala medicínu a v současné době pracuje na oddělení závislostí v jedné německé psychiatrické klinice. Studium medicíny ji vyhovovalo, protože obor vyžadoval hodně učení a studium mělo jasná pravidla, Neměla žádné zásadní problémy a studium úspěšně dokončila. Problémem ale byly sociální kontakty, které po celou dobu studia s nikým neudržovala. V posledním ročníku s ní navázala kontakt spolužačka. Kontakt jí byl zpočátku příjemný, ale brzy začala trpět úzkostí, protože si nevěřila. Kamarádka vztah ukončila. Teprve v zaměstnání kolegové rozpoznali, že se u ní jedná o Aspergerův syndrom. Dnes publikuje a snaží se pomoci stejně postiženým lidem.

Ch. Preismann se domnívá, že by řadě lidí při integraci pomohlo, kdyby mohli mít přímo na pracovišti svého mentora. Nemusel by to být odborník, ale předával by jednoznačné a srozumitelné pokyny. Pomohlo by jim, kdyby měli po svém boku někoho, kdo jim bude pomáhat orientovat se v sociální i pracovní oblasti.³⁶

³⁴ HOWLIN, P. *Autismus u dospívajících a dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s.206-207, ISBN 80-7367-041-0

³⁵ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004, s. 362, ISBN80-7315-071-9

³⁶ PREISMANN, Ch., *Život s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 105,108, ISBN 978-80-7367-688-9

Výzkumná část:

4 CÍL, METODY A ZKOUMANÝ VZOREK

Hlavní cíl práce a dílčí cíle:

Hlavním cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak probíhá integrace žáků, kteří opustili základní školu a postupně se začleňují do společnosti.

Dílčí cíle:

Abych tento úkol mohl splnit, zadal jsem si dílčí cíle:

- seznámit se s žáky prostřednictvím jejich dokumentace
- zmapovat dosavadní průběh integrace respondentů
- popis některých problémových oblastí během vývoje

Výzkumné otázky:

Hlavní:

Jaké jsou možnosti integrace žáků s Aspergerovým syndromem do společnosti?

Dílčí:

1. Jak probíhá postupná integrace žáků s AS od předškolního věku do současnosti?
2. Integrace očima žáka?
3. Jakou roli hraje rodina při vytváření podmínek integrace?

Základní design výzkumu: smíšený výzkum

Plánování výzkumu, stanovení zkoumané skupiny, příprava otázek pro rozhovory, rozhovory, zpracování dat z rozhovorů, sběr a analýza budou probíhat současně,

zpracování dat ze studia materiálů školy, výsledky průkazné pro určitou šetřenou skupinu nebude možné zobecňovat.

Metody výzkumu

Pro svou práci jsem si zvolil kvalitativní metodu a několik výzkumných technik, které mě vedly k mému cíli. Kromě podrobného studia dokumentace žáků to bylo pozorování, polostrukturované rozhovory s třídní paní učitelkou a asistentkou, polostrukturované rozhovory s rodiči dítěte i s žáky samotnými. Část rozhovoru se žáky byla motivační – navázání kontaktu, část byla zaměřena na otázky kladené všem respondentům. Během práce jsem spolupracoval s výchovnou poradkyní a s odborníky SPC. Šetření probíhalo na území Prahy 6, kde všichni bydlí nebo pracují.

Charakteristika zkoumaného vzorku

Do zkoumaného vzorku jsem vybral tři žáky, kteří byli integrovaní do základní školy s diagnózou Aspergerův syndrom. Nyní již žáci ukončili povinnou školní docházku a v současnosti studují nebo pracují. Z důvodu anonymity jsem změnil jméno, ale ponechal věk. Rodiče integrovaných mi poskytli v různé míře dokumentaci o dítěti a byli ochotni se mnou udělat rozhovor. Rovněž souhlasili se zařazením jeho případu do mé bakalářské práce pod podmínkou zachování anonymity.

Respondenti jsou ve věku 16 – 25 let, každý má jiný stupeň Aspergerova syndromu, jinou problematiku vývoje, jiné zázemí. Spojuje je společná základní škola, tudíž stejné podmínky pro individuální integraci, pro pochopení problematiky ze strany učitelského sboru a vedení školy. Jejich třídním byla vždy paní učitelka. Lišili se svými schopnostmi vzdělávání a edukace.

5 INTEGROVANÝ ŽÁK – PŘÍPADOVÁ STUDIE TOBIÁŠE

Základní údaje:

Jméno: Tobiáš

Věk: 25

Rok narození: 1991

Diagnóza: Aspergerův syndrom

Porucha obsedantně kompulsivní

ADHD

Ukončené vzdělání: UŠ – zahradnictví

Současné postavení: zahradník

Případovou studii jsem zpracoval na základě poskytnuté dokumentace žáka – ze zpráv z PPP, ze zpráv z FN, z podkladů pro integraci žáka, ze záznamového listu SPC, vysvědčení a na základě rozhovoru s matkou žáka a bývalou třídní učitelkou. Tobiáše osobně neznám, resp. neučil jsem ho. Pracuje v Praze a k rozhovoru byl svolný.

Rodinná anamnéza:

Chlapec vyrůstal do 19 let v úplné rodině, sourozence nemá. Matka zůstala v domácnosti, zajišťovala výchovu Tobiáše a domácnost. Otec byl podnikatel, měl soukromou firmu a hodně času trávil v zaměstnání. Rodina měla hypotéku, kterou nebyla schopna splácet. Otec zadlužil i svou firmu. Bezvýhodnou situaci nakonec řešil sebevraždou. Matka se se synem dostala do obtížné finanční situace. Navíc sama psychicky onemocněla. V této době čelila soudům a exekuci. Oporou jí byli její rodiče.

Nakonec byla nucena prodat dům a nyní u nich žije se synem. Stálou práci dosud nemá, je často nemocná. Jediný pravidelný příjem má Tobiáš, který má s matkou vřelý vztah. Dobré vztahy má i s prarodiči.

Osobní anamnéza:

Počátky integrace – předškolní věk

Těhotenství matky bylo rizikové, ale psychomotorický vývoj chlapce probíhal v normě. Tobiáš vyrůstal na vesnici, neměl však kontakt s dalšími dětmi. Krátkou dobu navštěvoval mateřskou školu, ale adaptace na nové prostředí neprobíhala zdárně, chlapec nebyl schopen se vyrovnat se změnou prostředí a odlukou od rodiny. Následné roky mu matka věnovala domácí péči. Doma se cítil bezpečně, projevovala se ale u něj emoční nestabilita. Dětská lékařka doporučila rodině návštěvu pedagogicko-psychologické poradny (PPP) k posouzení školní zralosti. V roce 1998 byl chlapci doporučen odklad školní docházky z důvodu – specifická vývojová porucha chování, LMD syndrom^a, ale odklad nebyl realizován. Rodiče trvali na nástupu do školy, zvláště matka.

Integrace na základní škole

Tobiáš zahájil školní docházku v místě svého bydliště. O dva roky později byl chlapec vyšetřen na dětské psychiatrii, kde mu byla diagnostikována obsedantně kompulsivní porucha osobnosti. Třídní učitelka ho hodnotila jako bázlivého a nervózního chlapce. Byl roztěkaný, málo samostatný, snadno unavitelný a často měnil nálady. Při výuce vyžadoval individuální přístup a obtížně zvládal neúspěch. Matka také špatně nesla jakékoli upozornění ze strany školy na zvláštnosti jeho chování. Tobiáš během 1. stupně navštěvoval tři různé základní školy. Všude byla nespokojena s hodnocením žáka, byť prospěchově se pohyboval mezi výbornou a chvalitebnou, stále si nepřipouštěla jeho specifické projevy chování. Na 2. stupeň začal dojíždět do dalšího okresního města.

^a Podle dřívějšího názvosloví, nyní ADHD

Přechod Tobiáš nezvládal ani psychicky, ani prospěchově. Z matematiky, fyziky a angličtiny byl hodnocen dostatečně. Stav chlapce byl natolik závažný, že byla nutná hospitalizace ve fakultní nemocnici, kde byl medikován. Zde mu byl poprvé diagnostikován Aspergerův syndrom – F 84.5. Škole byl doporučen individuální přístup a specializovaný program pro práci s autistickými dětmi. Hospitalizaci bylo nutné po roce ještě jednou opakovat.

Tobiáš zhubnul o osm kg během půl roku, jeho stavy se zhoršovaly a nastupovaly nové problémy. Chlapec začal sbírat různé předměty, shromažďovat odpad – kameny, větve, papíry, listy, posmrkané kapesníky apod. Navíc začal brát a shromažďovat i věci dětí. Při druhé hospitalizaci na dětské psychiatrii mu byla diagnostikována – porucha obsedantně kompulsivní F 42.0. Matka byla poučena a navázala spolupráci s odborným pracovištěm. Tobiáš naposledy – již popáté – změnil základní školu. V polovině sedmé třídy začal nejdříve s matkou a po půl roce sám dojíždět do ZŠ v Praze.

Integrace s asistentem

V polovině sedmé třídy byl chlapec integrován do běžného kolektivu třídy a spolu s ním dostali vyučující i asistentku pedagoga. Třída byla předem na příchod Tobiáše připravena, přesto několik jednotlivců ztěžovalo jeho integraci – nechtěli akceptovat speciální přístup k žákovi. Další problém vznikl mezi paní asistentkou a některými dívkami. Paní asistentka byla mladá, hezká a sama se stala obětí šikany. Dívky ji ve třídě nechtěly. Od osmé třídy vykonávala funkci asistentky starší paní vychovatelka. Navenek se zdálo, že je vše v pořádku. Během pobytu na škole v přírodě se ale spolužáci dohodli, že už nechtějí Tobiáše na pokoji. Problém spustil šuplík plný posmrkaných kapesníků, kterých se chlapec nechtěl vzdát. Po různých domluvách zabrala na Tobiáše věta – Chceš víc ty kapesníky nebo kamarády? Tobiáš se rozhodl pro kamarády a po dalších dvou hodinách sám spálil kapesníky v ohni. V integraci mi hodně pomáhalo asi pět dívek. Samy se aktivně zajímaly o Aspergerův syndrom i o obsedantní poruchy. Tomáš byl za komunikaci s nimi vděčný, ale více vyhledával kontakt s pedagogy a dospělými vůbec. Na šikanu si nikdy nestěžoval, nepociťoval ji. Při probírání učiva o šikaně se podívoval, že něco takového existuje. Během deváté třídy se objevil další problém. Tobiáš začal vnímat dívky a upřeně se na některou díval

dlouhé minuty. Spolužačkám to bylo nepříjemné a trvalo dlouhé měsíce, než ulpívání přestalo. Problém ale nezmizel, neboť se chlapec zaměřil na nejmladší kolegyni, která ho nikdy neučila, ale kterou potkával na chodbách školy. Nejdříve ji slovně obdivoval a postupně ji stále více obtěžoval. Do řešení situace zapojila třídní učitelka i rodinu. Nakonec kolem ní procházel se slovy – já vím, já vím. Prospěchově se Tobiáš pohyboval mezi známkami 1 – 3. Trojky měl z matematiky a fyziky. Na vyučování chodil připravený a o případném zkoušení předem věděl, aby zátěž zvládl. Rodiče si přáli, aby Tobiáš měl střední školu, ale neměli představu, na jakou profesi by se hodil. V ničem nevynikal, ale byl schopen se mechanicky cokoli naučit. Našel nečekaně zalíbení ve výtvarné výchově, kdy se probíral nějaký malíř a potom žáci malovali podle jeho děl. Měl velkou radost, když byl jeho výkres vybrán na výstavu. Třídní učitelka navrhla rodině učební obor s maturitou, kde byla matematika jen v prvním ročníku. Chlapec byl na školu přijat. Během prvního ročníku byla škola s třídní učitelkou ve spojení.

Tabulka 6: Klasifikace z vybraných předmětů

Předmět	6.		7.		8.		9.	
Český jazyk	2	3	3	2	2	3	2	2
Anglický jazyk	2	3	4	2	2	2	2	2
Dějepis	2	3	4	1	1	1	1	1
Občanská výchova	2	2	2	2	2	1	1	2
Zeměpis	2	2	4	2	2	1	1	1
Matematika	3	4	4	3	3	3	3	3
Přírodopis	2	2	2	1	1	2	1	1
Fyzika	2	3	4	3	3	3	3	3

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Integrace na střední škole

V této části jsem se opíral o rozhovor s matkou Tobiáše a s třídní učitelkou. Odpovědi se někdy rozcházejí. Matka si stěžovala, že škola byla vzdálená. Chlapec jezdil do Prahy a pak ještě přes celou Prahu. Zpočátku byla se školou spokojená, ale pak se domnívá, že si učitelé, zvláště někteří na Tobiáše zasedli. Prospěch měl dobrý, jeden z nejlepších ve třídě, ale postupně byl nešťastný, protože ho neměl rád učitel, který ho učil jeho oblíbený předmět. Matka školu pravidelně navštěvovala a vysvětlovala vzniklé situace. Učitel se dle matky přiznal, že mu vadí, že se Tobiáš na něj dlouhé minuty nehnutě dívá. Třída se pak na jeho úkor baví. Matka si prý pozdě uvědomila nevhodný výběr školy. Ve škole byly méně inteligentní děti, a proto se integrace nedařila. Tobiáš si během čtyř let nenašel žádného kamaráda a neměl dobré vztahy s učiteli. Ti neměli pochopení pro jeho specifika, obtěžoval je o přestávkách apod. Možná je obtěžovala i ona svými zásahy a častými návštěvami. Na školu nevzpomíná v dobrém.

Postřehy z rozhovoru s třídní učitelkou ZŠ

Základní škola, kam nakonec Tobiáš přestoupil, měla již zkušenosti s integrací. Učitelský sbor vcelku integraci přijímal. Tobiáš měl v tomto směru velmi dobré podmínky pro ukončení základního vzdělání. Byl i o stupeň až dva lépe hodnocen než v předchozích školách. Jeho schopnost logicky myslet a zvládat větší obsah učiva neodpovídala jeho možnostem studovat na běžné střední škole. Matka zprvu uvažovala o ekonomické škole, ale uznala, že vzhledem k výsledkům v matematice by to nebyla dobrá volba, navíc by patrně nezvládl přijímací zkoušky. Žák byl klasifikován s ohledem – k přihlédnutí k jeho diagnóze. O učební obor rodina nestála. Matka sama byla vyučena, otec měl maturitu. Než školu rodině navrhl, spojila se s vedením školy a situaci Tobiáše s nimi probrala, aby zjistila, jestli by byla škola schopná integrovat žáka s Aspergerovým syndromem. Mrzí ji, že přestože byla s matkou i Tobiášem v kontaktu, dozvěděla se až po dvou letech, že chlapec školu neukončil maturitou. Věděla, že nebyl úspěšný při maturitě z anglického jazyka, ale nevěděla, že se nedostavil na opravnou zkoušku. Matka i Tobiáš oznámili, že odmaturoval. Jistě by se dalo pomoci s přípravou na opravnou zkoušku.

Integrace do společnosti

Dle sdělení matky zaměstnal otec syna ve své firmě, kde pracoval asi půl roku. Po úmrtí otce byl delší dobu bez práce. Ve firmě se držel otce, udělal, co mu řekl, ale otec nebyl s jeho prací spokojený. Tvrdil, že ho nemůže nechat samotného. Během rozhovoru se často vracela k větě – Nechal nás v tom, zachoval se špatně. Na doporučení odborného pracoviště začal docházet do soukromého zahradnictví. Začal si vydělávat. Zaměstnavatel na Tobiášovi požadoval, aby se vyučil zahradníkem. Tobiáše práce i učení baví. Je ale závislý na matce. Pořád nemá kamarády. V zahradnictví si povídá se zákazníky a to ho uspokojuje. Matka se obává o jeho další budoucnost, co bude, až tady bude sám. Nechodí mezi své vrstevníky, ve volném čase přerovnává své věci v pokoji, čte nebo sleduje počasí. Nedonutí ho, aby sportoval. Přesto si myslí, že je spokojený. Má rád detaily, rád naslouchá a poučuje. Nezná cenu peněz. Má tendenci všechno co nejdříve utratit. Zpětně si matka myslí, že udělala velkou chybu, když nesouhlasila s odkladem školní docházky. Nechtěla, aby se o rodině ve vesnici mluvilo. Sama se stranila kontaktů, neboť dům nebyl dokončený a neví, jak by lidé reagovali.

Tabulka 7: Z rozhovoru s Tobiášem

1.	Čím si chtěl být v dětství?	meteorologem
2.	Čím myslíš, že budeš?	zahradník
3.	Měl si na ZŠ kamaráda/y?	Aničku
4.	Vídáš se s někým ze ZŠ?	ne, jen když přijdu do školy za učiteli
5.	Chtěl si na střední školu?	ano, chtěl jsem maturitu
6.	Našel sis tam kamaráda/y?	nikoho
7.	Co děláš ve volném čase?	nic, vlastně mám sbírky, třídím
8.	Co bys rád dělal ve volném čase?	meteorologa
9.	Chodí k vám nějaký tvůj kamarád?	ne
10.	Chodíš na návštěvu ty k někomu?	ne

11.	Co rád podnikáš s rodinou?	hrajú karty s babičkou
12.	Chodíš s nimi na návštěvy?	ne
13.	Poznáváš rád nová místa?	ano
14.	Poznáváš rád nové lidi?	Ano - ženy

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Tobiáš se během rozhovoru usmíval, odpovídal stručně. Následně se rozpovídal o zahradničení, jak se konečně našel. V řízeném rozhovoru odpověděl, že chtěl maturitu, nyní říká, že ji nepotřebuje a že se vlastně zbytečně učil. Stejně ji nemá. Potutelně se usmívá, když mluví o tom, že se mu líbí ženy a zároveň dodává, že je to normální.

Shrnutí

Tobiáš neměl od malička ideální podmínky pro integraci. Vyrůstal v rodině úzkostlivé a ochránářské matky, která dlouhá léta vinila z problémů chlapce společnost resp. školy. Dlouhé roky sama nepracovala, a to i když se chlapec vracel domů v pozdních odpoledních hodinách ze školy. K jistému obratu došlo po úmrtí manžela, kdy se psychicky zhroutila a sama se začala léčit. Toto tragické období paradoxně pomohlo Tobiašovi, neboť pomohlo matce postavit se na vlastní nohy a tím ovlivnit i atmosféru v rodině. Tobiaš pochopil, že musí pracovat. Práce si váží. Problémy má v chápání ceny peněz.

6 INTEGROVANÝ ŽÁK – PŘÍPADOVÁ STUDIE

VÁCLAV

Základní údaje:

Jméno: Václav

Věk: 16

Rok narození: 2000

Diagnóza: Aspergerův syndrom

Porucha aktivity a pozornosti

Ukončené vzdělání: základní

Současné postavení: student

Případovou studii jsem zpracoval na základě poskytnuté dokumentace žáka – ze zpráv SPC, ze zápisů hodnotících schůzek, z doporučení ke vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a stanovení míry podpůrných opatření, Individuálního vzdělávacího plánu (IVP) a z rozhovoru s matkou žáka, třídní učitelkou a na základě vlastního pozorování. Václava osobně znám.

Rodinná anamnéza:

Chlapec žije ve spořádané, úplné rodině spolu se dvěma sourozenci. Oba sourozenci jsou zdraví. Nejstarší bratr vystudoval vysokou školu a druhý ji studuje. Matka je v domácnosti, někdy vypomáhá manželovi ve firmě. Sourozenci se Václavovi věnují, nikdy v tomto směru nebyl mezi nimi problém nebo šikana. Podporovali ho a podporují v jeho zájmech, pokud kdykoliv potřeboval s něčím pomoci, neodmítali pomoci. Rodina se hodně přizpůsobila Václavovým potřebám. Bydlí v domě se zahradou, kde je také pingpongový stůl a malé hřiště. Rodina je sportovně založena.

Osobní anamnéza:

Počátky integrace – předškolní věk

Těhotenství i porod probíhal v normě. Rodina ani dětská lékařka nepozorovala žádné odchylky ve vývoji. Proběhlo u něj období negace a další vývojové fáze podobně jako u sourozenců. Jediné v čem se odlišoval, byla horší jemná motorika. Mateřskou školu navštěvoval od čtyř let. V činnostech jako kreslení, stříhání a práce s papírem byl pomalejší, snažil se být důkladný, ale výsledek takový nebyl. Chválený byl za sportovní aktivity, kde se mu naopak dařilo.

Integrace na základní škole

Do školy nastoupil v blízkosti svého bydliště. Byl nesamostatný, ale ve třídě bylo více takových dětí. Zatímco se druzí zlepšovali, Václav stagnoval. Navíc si paní učitelka začala všimnout různých zvláštností. Po dohodě s rodinou byl chlapec vyšetřen v SPC, kde mu byl diagnostikován Aspergerův syndrom. První dva roky školní docházky prospěchově zvládl bez pomoci asistenta, paní učitelka mu věnovala zvýšenou individuální péči. IVP neměl.

Integrace s asistentem

Ve třetí třídě se mu změnila třídní učitelka, částečně třídní kolektiv a přibyla mu asistentka pedagoga. Žáci, kteří s ním chodili do mateřské školy a někteří i do 1. a 2. třídy, měli k Václavovi velmi hezký vztah. Noví žáci si asi půl roku na něj zvykali. On komunikoval s dětmi, které znal, nových žáků si nevšímal. Spolužákům vadily odlišnosti typu – mazání slova na tabuli, dokud on sám nebude spokojený se svým písmem. Ve chvíli, kdy učitelka řešila situaci, kdy jedna žákyně dětem řekla, že její maminka žije s tetou, Václav reagoval velmi tvrdě – Cože, tvoje máma je buzna? Paní učitelka se snažila lepit heterogenní kolektiv (Aspergerův syndrom, cizinci, žáci s SPU, nadaní žáci, průměrní a podprůměrní žáci), ale vnímala, že někdy ten, kdo je tolerovaný, netoleruje jiné. Václav je inteligentní žák, řadu věcí dodatečně pochopí.

Pátou třídu ukončoval, aniž by mu bylo učivo upravováno. Paní asistentku potřeboval při zklidňování, k podpoře samostatnosti a případně k větší aktivitě. Učil se výborně, pouze z českého jazyka měl chvalitebnou. Měl potíže v užívání jazyka, sníženou pružnost vyjadřování, která měla také vliv na komunikativní oblast. Občas neadekvátně – silácky reagoval. Nikdy ale konflikt sám nevyvolával. Byl ambiciózní, nechápal, že paní učitelka vyvolává i jiné děti, když on se hlásí také. Dlouho si to nenechal vysvětlit a rád skákal komukoliv do řeči. Komunikační dovednosti se nacvičovaly v rámci všech předmětů, aby dokázal udržet téma rozhovoru a uměl si říci o případnou pomoc. Pokud byl zkoušen, mohl si vybrat formu ústní nebo písemnou. Václav se nechtěl odlišovat od ostatních a tak se přizpůsoboval. Paní asistentka kontrolovala, zda pokynu porozuměl. V páté třídě se kvůli tomu někdy zlobil, přitom podporu potřeboval.

Na druhém stupni se měnil kolektiv třídy. Řada dětí se dostala na víceleté gymnázium a vedení školy žáky přerozdělovalo, aby nevznikly holčičí a klučičí třídy a zároveň, aby v každé třídě byli tzv. tahouni. Ve třídě Václava byl nižší počet žáků, zato více dětí pracujících podle IVP. Třídní paní učitelka měla vystudovanou speciální pedagogiku. Téměř na všech předmětech byla paní asistentka a zajišťovala žákovi podporu. Učivo nebylo redukováno, chlapec byl schopen pracovat v plném rozsahu s přihlédnutím k jeho specifickým potřebám. Na větší počet pedagogů reagoval zvýšenou unavitelností. Každý měl jiný slovník, jiné formy práce, jiné vystupování. Zhoršil se také kontakt se spolužáky. Během šesté třídy došlo k určitému regresi. Václav musel mít před sebou pravidla pro své chování s tím, že za dobré chování dostane žeton. Na konci dne nebo týdne si mohl žetony vyměnit za odměnu. V sedmém ročníku došlo k výraznému zlepšení v celkové komunikaci a integraci. Problém ale nastal s novým, pubertálním slovníkem. Zatímco spolužáci věděli, co si mohou dovolit, Václav pro to neměl cit. Někteří žáci se tím bavili. Václav byl drzý i na učitele. Škola intenzivně spolupracovala s rodinou a v osmé a deváté třídě obě strany sklízely ovoce.

Tabulka 8: Přehled úskalí a postupu v integraci

Ročník	Problematika
6.	Zhoršená integrace, nové podmínky – učebna, stěhování na předměty, noví učitelé, noví spolužáci
7.	Nástup puberty, prosazování se nevhodnými způsoby, vulgarita, vykřikování, pobíhání po třídě v nezvyklé míře
8.	Změny k lepšímu ve všech směrech, upuštěno od přítomnosti asistenta v hodinách, práce podle IVP, komunikační sešit zachován
9.	Skok ve vývoji, navázání skutečných kamarádkých vztahů s novými spolužáky, kladný vztah k učení, ctižádost

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

V osmé třídě Václav vyrostl, celkově se uklidnil a psychicky vyspěl. Byl výrazně samostatnější, snadněji navazoval kontakty se spolužáky a hlavně, spolužáci ho brali jako sobě rovného. Jistou roli v tom hrálo odbourání přítomnosti asistenta. V deváté třídě se plně soustředil na domácí přípravu i práci v hodinách. Problémy se zápisy v hodinách se nepodařilo zcela eliminovat, Václav se naučil podtrhávat věci důležité v učebnici a s domácí přípravou mu pomáhala matka. Chlapec byl přijat na gymnázium.

Integrace na střední škole

Václav studuje prvním rokem na gymnáziu. Splnil se mu jeho sen – studovat na škole, kterou navštěvovali oba jeho bratři. Na střední škole nemá v hodinách asistenta, ale vzdělává se podle IVP. Studium zahájil trochu nešťastně, neboť si v létě zlomil nohu a chodí o berlích. K hodnocení má zodpovědný přístup. Zatím s prospěchem nejsou problémy. Z rozhovoru s matkou vyplynulo, že spolužáci znají jeho diagnózu a jsou k němu vstřícní. Neprospěchu se neobává. Také pedagogický sbor má pro jeho zvláštnosti pochopení, i když již nejsou v takové míře jako na základní škole. Spíše se jedná o nervozitu při zápisech v hodinách, potřebě sdělit svůj názor za každou cenu apod. Profesori ho usměrňují.

Tabulka 9: Rozhovor s Václavem

1.	Čím si chtěl být v dětství?	hokejistou
2.	Čím myslíš, že budeš?	to nevím, ale něco přes počítače
3.	Měl si na ZŠ kamaráda/y?	měl jsem hodně
4.	Vídáš se s někým ze ZŠ?	ano, máme i srazy
5.	Chtěl si na střední školu?	moc
6.	Našel sis tam kamaráda/y?	nějaké ano
7.	Co děláš ve volném čase?	normálně fotbal, teď mám zlomenou nohu
8.	Co bys rád dělal ve volném čase?	hodně sportoval
9.	Chodí k vám nějaký tvůj kamarád?	ano, chodí
10.	Chodíš na návštěvu ty k někomu?	ano, po škole
11.	Co rád podnikáš s rodinou?	rád jezdím na hory nebo k moři
12.	Chodíš s nimi na návštěvy?	jen když se brzy vrátíme
13.	Poznáváš rád nová místa?	ano
14.	Poznáváš rád nové lidi?	ano

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Rodiče věří v intelektové schopnosti syna. Také už vědí, jak ho motivovat pro domácí učení – prošli si tím na základní škole. Pomáhá jim Václavova přirozená ctižádost, kterou má i ze sportu. Do čtvrté třídy hrál závodně hokej, později už nezvládal pravidla hokeje, rychlá rozhodnutí, měnící se taktiky. Nyní chce být dobrý ve studiu a jde si za tím. Rodiče předpokládají, že Václav bude studovat i na vysoké škole, zřejmě nějakou techniku. Stavařinu ani strojařinu ne, je sice pečlivý, ale pomalý. Momentálně se domnívají, že by mohl zvládnout alespoň bakalářské studium na elektrotechnice.

Shrnutí

Integrace od počátku probíhala velmi dobře, tj. v podmínkách možností žáka. Velkou zásluhu má na tom rodina (matka), která spolupracovala se SPC i školou a respektovala jejich rady a připomínky. Nic neskrývala, mluvila otevřeně o výchovných potížích doma. To pomáhalo pochopit osobnost chlapce a nacházet vhodná řešení. Obtížně zvládal pubertu – drzost, vulgarita. Václav měl určitý řád doma i ve škole. Pomáhalo mu to učit se pravidlům a orientovat se v sociální oblasti. Prospěch měl výborný. Díky své inteligenci postupně chápal společenské prostředí. Poslední dva roky školní docházky pracoval bez asistentky. V závěru docházky navázal skutečná přátelství. Byl přijat na střední školu, kde navázal na úspěšnou integraci.

7 INTEGROVANÝ ŽÁK – PŘÍPADOVÁ STUDIE

ROMAN

Základní údaje:

Jméno: Roman

Věk: 21

Rok narození: 1995

Diagnóza: Aspergerův syndrom

Výrazně nerovnoměrný vývoj

Porucha hlasu, řeči a sluchu

Ukončené vzdělání: ukončený dvouletý obor praktické školy

Současné postavení: zaměstnanec

Případovou studii jsem zpracoval na základě poskytnuté dokumentace žáka – ze zpráv Aply – Nautisu, ze SPC, z doporučení ke vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, z Individuálního vzdělávacího plánu... Pomohl mi otevřený rozhovor s matkou žáka a s třídní učitelkou. Romana osobně znám, zahrnul jsem do práce i vlastního pozorování.

Rodinná anamnéza:

Roman vyrůstal ve funkční, úplné rodině spolu se svým mladším bratrem. Velmi brzy se zjistilo, že chlapec trpí vadou sluchu a řeči. Ve dvou letech dítěte se poprvé vyslovilo podezření, že chlapec má zřejmě jistou poruchu autismu. Mladší bratr je zcela zdravý a studuje na gymnáziu. Otec je pracovně vytížen, rodině se věnuje hlavně během víkendu. Oba rodiče jsou trpěliví, hezký vztah má k Romanovi i jeho bratr. Víceméně

kvůli němu si pořídili chatu se zahradou, aby cítil a zažíval volnost pohybu a radost z prostoru. V Praze bydlí v bytě. Matka je ekonomka, ale kvůli synovi změnila profesi a pracuje jako asistentka pedagoga. Nepracovala ale ve třídě, kde byl chlapec integrován.

Osobní anamnéza:

Integrace - předškolní věk

Vzhledem k diagnózám chlapec nechodil do běžné mateřské školy, ale docházel do speciálního zařízení pro poruchy hlasu, řeči a sluchu. Ještě v předškolním věku mu byl diagnostikován Aspergerův syndrom. Výchova Romana byla obtížná, vyžadoval zvýšenou péči. Rodiče, zvláště matka, se mu důsledně věnovali. Dle psychologického vyšetření měl rozumové schopnosti v pásmu průměru, ale abstraktně vizuální myšlení v nadprůměru. Výrazný deficit měl v oblasti verbální – dysfázie při pervazivní vývojové poruše. Rodině byl doporučen odklad školní docházky, který byl realizován.

Integrace v základní škole

Roman nastoupil do 1. třídy v roce 2003. SPC doporučilo zařadit dítě do základní školy, neboť jeho rozumové schopnosti byly v rámci normy. Oproti vrstevníkům byl méně samostatný a adaptabilní. Vyžadoval zvýšenou péči jak ze strany rodiny, tak i školy. Vzhledem k diagnóze a velké náročnosti vyžadovala jeho integrace přítomnost asistentky. Asistentka prošla již dříve různými kurzy a školeními pro děti s Aspergerovým syndromem. Pomáhala mu v průběhu vyučování překonávat různé situace spojené s verbálními pokyny, přípravou učebních pomůcek, s vyrušováním, odmítáním některých úkolů nebo při nepochopení úkolu. Během povinné školní docházky byl hodnocen známkami výbornými nebo chvalitebnými. Zájem jevil zvláště o matematiku a informatiku. Na 1. stupni se u něj projevovaly výkyvy nálad, často projevoval negativismus. S ostatními dětmi prakticky nekomunikoval, žil ve svém světě. Bral na vědomí dospělé osoby, které s ním přišly pravidelně do styku. Vadil mu hluk, neměl rád přestávky, a proto s ním někdy paní asistentka odcházela na klidnější

místo. Od 1. třídy pracoval podle IVP. Na 2. stupni zvládal učivo za pomoci asistentky, velkou roli hrála i domácí příprava. Projevila se u něj schopnost řešit úkoly nezávislé na verbálních pokynech jako nadprůměrná. Vynikal v hodinách matematiky a informatiky. Ovšem v chování byl obtížně ovlivnitelný. V rámci všech předmětů probíhal nácvik komunikačních dovedností. Velká pozornost byla věnována rozvíjení sociálních dovedností, zvláště na dodržování sociálních hranic v kontaktu s ostatními žáky. Roman často porušoval daná pravidla a přitom sám se zlobil, když někdo jiný porušoval pravidla. Sociální integrace byla obtížná. V průběhu puberty bylo někdy těžké zajistit toleranci od určitých žáků. Komunikaci ale s vrstevníky navázal, většinou byli iniciátory oni, ale pokud tématem rozhovoru byly auta nebo technické vymoženosti, iniciativně se přidával. Pokaždé se jednalo o komunikaci mezi 2 – 3 žáky. Nebyl schopen účastnit se nějaké diskuze či kolektivní hry. Stavěl se k tomu negativně a sám odešel do ústraní, nejraději k počítači. Svoje chování okomentoval slovy, že žáci dělají hluk. Koncem 2. stupně se naučil omluvit se a říkat si o pomoc. Neomlouval se rád a o pomoc si říkal asistentce nebo pedagogům. Ostatně – vyjadřování potřeb, neadekvátní chování během vyučování a nedodržování sociálních norem byly jeho největším problémem v průběhu docházky. Vzhledem k tomu, že byl lehce unavitelný, byl uvolněn ze dvou předmětů a na některé docházel jednou za čtrnáct dní. Pokud byl ve škole, byla s ním ve třídě i asistentka. Asistentka vedla jednou týdně individuálně, pouze s ním, předmět Dovednosti pro život.

Tabulka 10: Docházka v sedmém ročníku

Předměty s asistentkou	Zkrácená docházka	Uvolněn
Český jazyk	Hudební výchova	Osobnostní výchova
Anglický jazyk	Výtvarná výchova	Výchova k občanství
Matematika	Pracovní činnosti	
Informatika	Tělesná výchova	
Dějepis		

Fyzika		
Přírodopis		
Zeměpis		
Dovednosti pro život		

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

V deváté třídě již neměl zkrácenou docházku, docházel a klasifikován byl pouze z tzv. hlavních předmětů, z výchov byl zcela uvolněn. Tím se vyhnul rušných hodin, což kladně zapůsobilo i na jeho další integraci. Byl klidnější a komunikativnější. Začal navazovat řeč i s dětmi, které dosud přehlížel, resp. nevnímal. Klasifikován byl v rozmezí výborně – chvalitebně. Individuální vzdělávací plán naplnil, ale za nadstandardního nasazení všech zúčastněných. Další vzdělávání chlapec zpočátku odmítal, ale nakonec souhlasil. Integrace byla úspěšná v rámci jeho možností.

Integrace po ZŠ

Rodina společně se SPC usoudila, že byt' je chlapec průměrně a v některých oblastech nadprůměrně inteligentní, jeho diagnóza, komunikativní nedostatky a časté negativistické postoje ke všemu, pro co se sám nerozhodl, nepředpokládá úspěšné studium na běžné střední škole. Svoje kognitivní schopnosti není schopen využít, věnuje se oblastem svého zájmu, tj. práce s počítačem, vyhledávání jistých informací na internetu. Má neobvyklé znalosti v oblasti techniky. Chlapec byl přijat do základní školy speciální, která dále rozvíjela schopnosti žáků ve všeobecných předmětech a navíc zajišťovala odbornou praxi v podporovaném zaměstnávání. Do výuky byly zařazeny i nové předměty vztahující se na budoucí uplatnění, hledání práce, bydlení, pojištění, trávení volného času apod. Výuka probíhala podle IVP. Závěrečnou zkoušku vykonal na samé výborné. Během studia chlapec fyzicky vyvrál a nakonec byl spokojený i se studiem, zvláště s jeho praktickou částí. Chodil pracovat jako skladník do obchodního centra nebo byl pomocným administrativním pracovníkem v odborných pracovnách ČVUT. Komunikoval s dospělými lidmi a hlavně – na ČVUT byl klid

a vstřícný přístup ze strany zaměstnanců. Roman převážně skenoval a kopíroval. Rodina vnímala sociální pokrok v dovednostech, hlavně v oblasti emocionální, kdy byl schopen projevit náklonnost a přátelství k příbuzným i k některým dalším osobám. Dovedl vyjádřit štěstí, překvapení, strach, smutek, hněv i znechucení. Bez problémů probíhala komunikace.

Integrace v zaměstnání

Roman si velmi přál pracovat na počítači nebo s kopírkou. Na několik měsíců měl dohodu o práci s ČVUT. Měl zde zkrácený úvazek a malou vytíženost. Nebylo možné mu dohodu prodloužit. Druhým zaměstnáním byla knihovna UK. Zde byl velmi spokojený. Pracoval na počítači, skenoval, a když měl možnost, tak si četl. Roman má rád letopočty, přiřazuje si k jednotlivým datům slavné osobnosti. Nasbíral další praktické a hlavně sociální zkušenosti. Začal intonovat, používat obtížná slova, vyjadřovat se ve složitějších větných celcích. Přesto nadále zůstává problém udržení tématu rozhovoru. Při delším hovoru začne být unaven a následně podrážděn. Třetí a zatím poslední zaměstnání je práce na počítači v internetovém obchodě. Je to obor, ve kterém Roman vynikal již na základní škole, kde si věří a je opravdu šťastný. V kanceláři zbytečně nikdo nemluví, a když komunikuje, tak i jeho kolega mluví jasně a stručně. Rodina by byla ráda, kdyby si práci udržel.

Tabulka 11: Zázpis z rozhovoru s Romanem

1.	Čím si chtěl být v dětství?	řidičem
2.	Čím myslíš, že budeš?	IT
3.	Měl si na ZŠ kamaráda/y?	nevím
4.	Vídáš se s někým ze ZŠ?	ne
5.	Chtěl si na střední školu?	ano
6.	Našel sis tam kamaráda/y?	ano

7.	Co děláš ve volném čase?	televize, počítač, jídlo
8.	Co bys rád dělal ve volném čase?	jezdil na motorce, s autem
9.	Chodí k vám nějaký tvůj kamarád?	ano, na chatě
10.	Chodíš na návštěvu ty k někomu?	někdy
11.	Co rád podnikáš s rodinou?	jezdím k moři
12.	Chodíš s nimi na návštěvy?	ano
13.	Poznáváš rád nová místa?	někdy
14.	Poznáváš rád nové lidi?	ne

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

V rozhovoru s Romanem jsem se dále dozvěděl, co je pro něj důležité. Bez zaváhání odpověděl – televize. Také rád maluje vlaky, autobusy, motorky, traktory... Má rád jídlo a nemá rád hluk. Hrozně rád skenuje a jezdí dopravními prostředky. Rád čte autobiografie. Zajímá ho, kolik let se lidé dožijí a přitom si sám dělá výpisky z internetu. Vůbec rád se zabývá letopočty a dělá si v nich pořádek. Nemá rád dlouhé věty, krátkým rozumí. Chtěl by celý život dělat práci, která ho baví a za kterou dostane peníze. Za peníze by si koupil počítačové hry, řízky, pizzy a špagety.

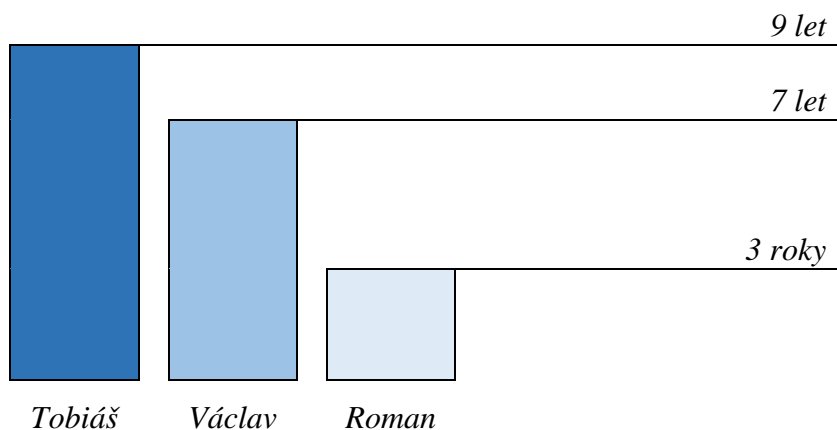
Shrnutí

Roman má těžší stupeň postižený – Aspergerův syndrom, kombinovaný s pozdním nástupem řeči a dosud problematickou komunikací. Nyní mluví jasně, srozumitelně, ale příliš hlasitě. Je ambiciózní, ale není schopen bez pomoci sám nastudovat nějakou školní látku. S integrací si on sám nedělá starosti, je fixovaný na svoje nejbližší okolí a pedagogy, kteří ho učí. Později se projevoval obdobně při kontaktu s kolegy v zaměstnání. Rád komunikuje s lidmi na jemu blízké téma – počítače, auta, historie. Po dalším vzdělávání - podpůrné zaměstnání – si našel za pomoci nadace stále zaměstnání v internetové firmě – e-shopu.

8 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výzkum jsem rozdělil na dvě části. V první jsem sledoval postupnou integraci tří žáků s Aspergerovým syndromem od předškolního věku do současnosti.

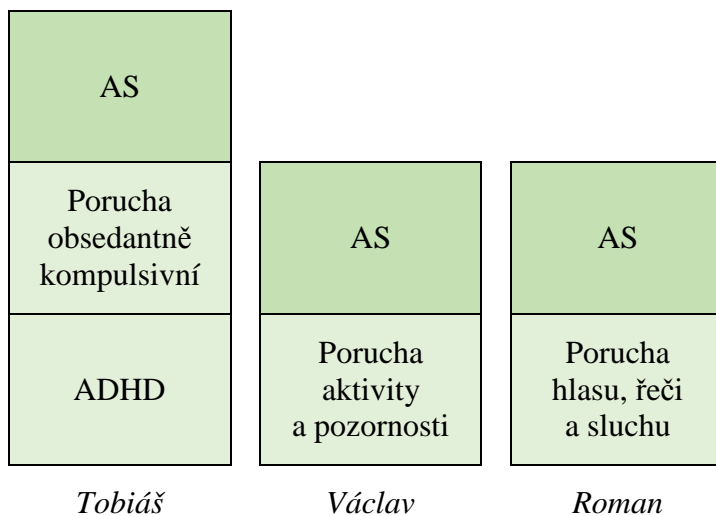
Graf 1: Určení diagnózy AS – věk

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Porucha řeči pomohla Romanovi ke včasné diagnóze a intenzivní odborné péči již v předškolním věku. Václav byl diagnostikován ve školním věku, řada symptomů byla zakryta jeho inteligencí. U Tobiáše byl AS rozpoznán pozdě, v péči PPP byl s diagnózou ADHD.

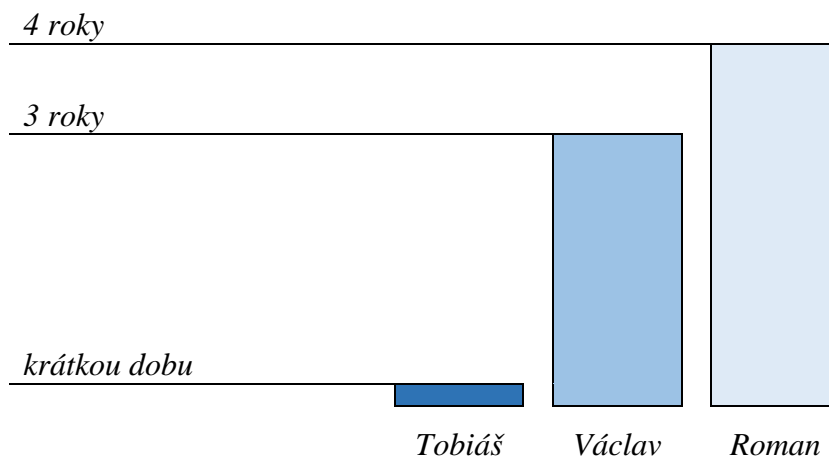
Graf 2: AS a jiné poruchy

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Václav má nejlepší předpoklady pro integraci. Integraci Tobiáše a Romana stěžují další diagnózy, které dětská společnost obtížněji toleruje.

Graf 3: Docházka do MtŠ

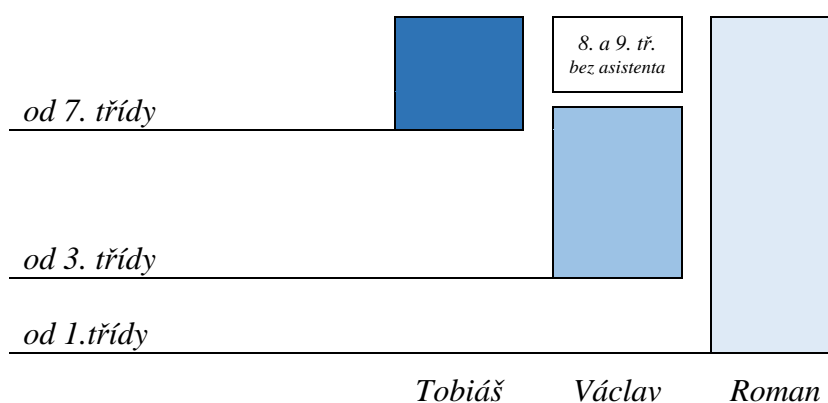

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Tobiáš nezvládl adaptaci v MtŠ a dále byl v péči rodiny. Navrhovaný odklad nebyl realizován. Václav docházel do běžné mateřské školy, odklad nebyl navrhován. Roman

od počátku chodil do specializované mateřské školy. Odklad byl navrhován a realizován.

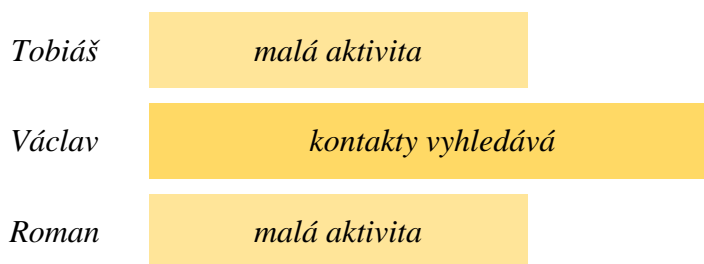
Graf 4: Integrace s asistentem

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Roman měl asistenta po celou dobu školní docházky a spolupracoval s ním. Tobiáš ho dostal pozdě a upnul se na něj. Václav měl asistenta od třetí do sedmé třídy. Jeho integrace probíhala úspěšně, postupně bylo možné odbourávat hodiny s asistentem a pracovat samostatně v rámci třídy.

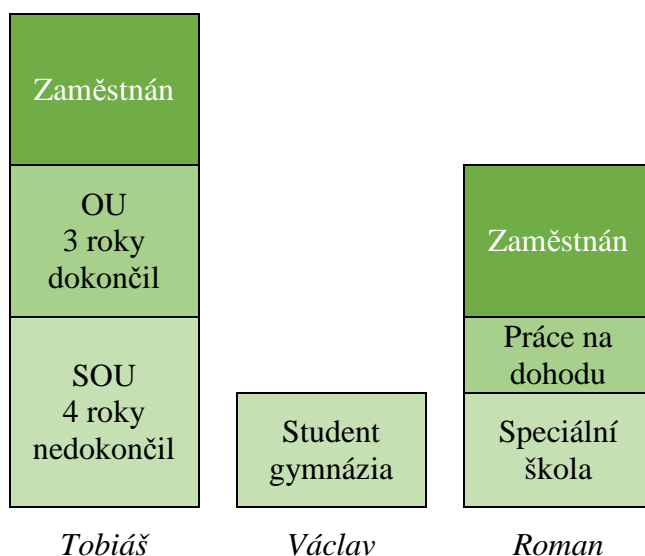
Graf 5: Integrace se spolužáky

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Tomáš i Roman se lépe cítí ve společnosti dospělých. Mají větší pocit bezpečí a nedostávají se do zbytečných konfliktů. Václav naopak stále více vyhledával vrstevníky. Spolužáci ho tolerovali také díky jeho znalostem.

Graf 6: Integrace – současný stav

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Po úspěšné integraci Václava na základní škole nadějně pokračuje i integrace na střední škole. Tobiáš i Roman získali stále zaměstnání, což ukazuje na velký posun v jejich osobnostech, ale i v pohledu společnosti na postižené.

V druhé části výzkumu jsem se věnoval polostrukturovanému rozhovoru.

První dvě otázky jsem volil z důvodu navázání kontaktu s respondentem, zároveň mě zajímalo, do jaké míry je výběr reálný v rámci jejich schopností.

Tabulka 12: Postoj k profesi

		Tobiáš	Václav	Roman
1.	Čím si chtěl být v dětství?	meteorolog	hokejista	řidič
2.	Čím myslíš, že budeš?	zahradník	IT	IT

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Tabulka 13: Integrace očima žáka

		Tobiáš	Václav	Roman
1.	Měl si na ZŠ kamaráda/y?	Jednu	Hodně	Neví
2.	Vídáš se s někým ze ZŠ?	S učiteli	Ano + srazy	Ne
3.	Chtěl si na střední školu?	ano	ano	Ano
4.	Našel sis tam kamaráda/y?	ne	ano	Ano
5.	Co děláš ve volném čase?	Třídění sbírek	sport	Televize, počítač, jídlo
6.	Co bys rád dělal ve volném čase?	Meteorologa	sport	Jízda na motorce, autě
7.	Chodí k vám nějaký tvůj kamarád?	Ne	Ano	Ano/chata
8.	Chodíš na návštěvu ty k někomu?	Ne	Ano	Ano
9.	Co rád podnikáš s rodinou?	Hraní karet	Hory, moře	Moře
10.	Chodíš s nimi na návštěvy?	Ne	Ano	Ano
11.	Poznáváš rád nová místa?	Ano	Ano	Ano
12.	Poznáváš rád nové lidi?	Ano/ženy	Ano	Ne

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Během rozhovorů jsem si uvědomil, jak velké rozdíly mezi respondenty jsou. Nejpřirozeněji se mnou komunikoval Václav. Tobiáš byl v rozpacích, usmíval se a na kladené otázky ochotně odpovídal. Roman neprojevoval srdečnost ani jiné emoce, odpovídal věcně a krátce. Z pohledu respondentů samotných je nejlépe integrován Václav vnímá svoje vztahy s vrstevníky i s rodinou bezproblémově. Dovede se radovat a intenzivně prožívat život. Pro jeho projevy AS má okolí pochopení. Roman má nejkomplicovanější diagnózu, cítí se nejlépe v rodině a dokáže navázat, sice v malé míře i vztahy se svým okolím. Integrace s podporou stále probíhá. Tobiáš nese sebou kromě svých diagnóz i přímě rodinné tragédie. Z respondentů je integračně velmi nevyrovnaný. Není schopen navázat kamarádský vztah. Vzhledem k další poruše (obsedantně kompulsivní) je otázkou, na jak dlouho si udrží zaměstnání.

ZÁVĚR

Zajímalo mě, jak se integrují absolventi základních škol s Aspergerovým syndromem dále ve společnosti. Jen z naší školy jich už odešlo XY. Nastudoval jsem řadu zdrojů a v teoretické části jsem charakterizoval Aspergerův syndrom, problematiku vzdělávání, vývoj postojů k zaměstnanosti osob s AS i problematiku integrace na pracovišti. Z teoretické části vyplynulo, že Aspergerův syndrom má mnoho podob. Děti s touto diagnózou nelze vměstnat do jedné krabičky a očekávat, že při jednotném působení se integrace úměrně k tomu bude vyvíjet. Výzkum byl kvalitativní. Dva moji respondenti pocházeli z úplných rodin s ideálním zázemím, s velkou mírou tolerance svého okolí. Každý z nich měl ale jinou formu AS. Jeden lehčí, a proto byla korekce snazší, druhý těžkou, a byť všichni pro jeho vzdělání a integraci udělali maximum, zůstal mezi respondenty stále velký rozdíl. Nelze ho ani setřít. Ve společnosti dochází k různým reakcím na jedince s AS. Kdo již má na pracovišti nějakou zkušenost, očekává, že další jedinec s AS bude podobný. Je potom těžké udržet si zaměstnání. Velmi smutným osudem si prošel třetí respondent. Matka dlouhou dobu nechtěla vidět jeho jinakost a měla tendenci vinit školu a okolí. Co do schopnosti vzdělávání patřil mezi již zmíněné chlapce a byl schopen ukončit střední odborné učiliště, ale nebyl motivován jít na opravnou zkoušku z anglického jazyka. Je otázkou, jak tolerantní byla škola. Integrace do společnosti probíhala s velkými výkyvy a v současnosti komunikuje se svým vedoucím a zákazníky. Nevybudoval si žádné vztahy s vrstevníky. Domnívám se, že ze všeho nejdůležitější je včas vyhledat odborné vyšetření a přijmout co nejdříve diagnózu jako skutečnost, se kterou se musí rodina smířit a vytvořit optimální podmínky pro jeho život a další integraci ve společnosti. Spolupráce a respektování posudků a rad odborného pracoviště je nezbytné. Před nástupem do základní školy by měla být na žáka připravena i škola. Nemělo by se nic zamlčovat, jednat otevřeně o všech projevech žáka, aby pedagogičtí pracovníci nebyli zaskočeni a uměli adekvátně reagovat na projevy chování. Žáka by měl alespoň na 1. stupni učit speciální pedagog, případně učitel, který prošel školením a dál se o problematiku zajímá. Na druhém stupni je situace složitější. Jen málo učitelů má vystudovanou speciální pedagogiku. V dnešní

době je ale nutností, aby i učitelé s úzce specializovanými aprobacemi měli možnost rozšířit si vzdělání v některém oboru speciální pedagogiky, protože na školách je integrováno stále více různých postižení. Pozornost by se měla věnovat i cizincům, protože i mezi nimi jsou rozdíly často způsobené obtížností českého jazyka. Dále se domnívám, že i společnost by měla mít větší objektivní povědomí o postižených dětech, o různých formách téže diagnózy. Rezervy mají sdělovací prostředky, které by se mohly ve větší míře věnovat problematice a nezajímat se o ni pouze tehdy, když je to mediálně zajímavé.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých zdrojů:

BĚLOHLÁVKOVÁ, L., GNANOVÁ, E. *Podporované zaměstnání pro lidi s Aspergerovým syndromem*. 2. vyd. Praha: Apla, 2012.

HOWLIN, P. *Autismus u dospívajících a dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-041-0

HRDLIČKA, M., KOMÁREK V. *Dětský autismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-813-9.

PREISMANN, Ch., *Život s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-688-9

SCHOPLER, G., MESIPOV, G.B. *Autistické chování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-133-9

THOROVÁ, K. *Výjimečné děti Aspergerův syndrom*. 2. vyd. Praha: APLA, 2007.

VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9

VOCILKA, M. *Výchova a vzdělávání autistických dětí*. Praha: Septima, 1994, ISBN 80-85801-33-7

VOSMÍK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole: možnosti integrace na ZŠ a SŠ*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-687-2

Seznam použitých internetových zdrojů:

Komplexní diagnostika autismu [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné

z <http://www.autismus.cz/diagnostika/2.html>

O autismu [online]. [cit. 2016-07-28]. Dostupné

z <http://www.praha.apla.cz/o-autismu.html>

Novinky v oblasti výzkumu dětského autismu [online]. [cit. 2016-10-26]. Dostupné

z http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_24_30.pdf

Atypický autismus [online]. [cit. 2016-05-22]. Dostupné

z <http://www.autismus.cz/popis-poruch-autistickeho-spektra/atypicky-autismus.html>

Možnosti vzdělávání lidí s aspergerovým syndromem [online]. [cit. 2016-09-15].

Dostupné z <http://www.aspergeruvsyndrom.cz/sluzby/vzdelavani/moznosti-vzdelavani-lidi-s-as/32-moznosti-vzdelavani-lidi-s-as>

Vymezení integrace a inkluze ve vzdělávacím procesu [online]. [cit. 2016-06-18].

Dostupné z <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/5-1-1-vymezeni-integrace-a-inkluze-ve-vzdelavacim-procesu.html>

Unicef [online]. [cit. 2016-06-19]. Dostupné z <http://www.unicef.cz/o-nas>

Nautis - dokumenty [online]. [cit. 2016-07-28]. Dostupné

z http://www.praha.apla.cz/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=6%3Adalsi-dokumenty&Itemid=42

I s autismem to jde – podporované zaměstnávání pro osoby s Aspergerovým syndromem

[online]. [cit. 2016-06-18]. Dostupné z <http://www.praha.apla.cz/2006-2008-i-s-autismem-to-jde-podporovane-zamestnavani-pro-osoby-s-aspergerovym-syndromem.html>

Podporované zaměstnávání – služba pro zaměstnavatele [online]. [cit. 2016-07-28].

Dostupné z <http://www.praha.apla.cz/podporovane-zamestnavani-sluzba-pro-zamestnavatele.html>

Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením
[online]. [cit. 2016-10-24]. Dostupné z <http://www.lidemezilidmi.cz/servis/standardni-pravidla-pro-vyrovnavani-prilezitosti-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim>

SEZNAM ZKRATEK

AS – Aspergerův syndrom

CNS – centrální nervový systém

NAUTIS – Národní ústav pro autismus

APLA – asociace pomáhající lidem s autismem

EEG – elektroencefalograf

IVP – individuální vzdělávací program

MU – Masarykova Univerzita

ADHD – vývojová porucha mozku často spojená s hyperaktivitou

LMD – lehká mozková dysfunkce (nepoužívá se)

PPP – pedagogicko-psychologická poradna

MtŠ – mateřská škola

ČVUT – České vysoké učení technické

UK – Univerzita Karlova

SPC – Speciálně pedagogické centrum

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů:

Graf 1: Určení diagózy AS – věk	54
Graf 2: AS a jiné poruchy	55
Graf 3: Docházka do MtŠ	55
Graf 4: Integrace s asistentem	56
Graf 5: Integrace se spolužáky	56
Graf 6: Integrace – současný stav	57

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Vývoj Rettova syndromu	13
Tabulka 2: Náprava sociálního chování v rámci školy	17
Tabulka 3: Základní principy úspěšnosti dětí s AS ve škole	20
Tabulka 4: Vztah pojmů integrace a inkluze	21
Tabulka 5: Výsledky podporovaného zaměstnání 55 autistů v Marylandu	25
Tabulka 6: Klasifikace z vybraných předmětů	38
Tabulka 7: Z rozhovoru s Tobiášem	40
Tabulka 8: Přehled úskalí a postupu v integraci	45
Tabulka 9: Rozhovor s Václavem	46
Tabulka 10: Docházka v sedmém ročníku	50
Tabulka 11: Zápis z rozhovoru s Romanem	52
Tabulka 12: Postoj k profesi	57
Tabulka 13: Integrace očima žáka	58

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Luděk Ullík

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Integrace žáků s diagnózou Aspergerův syndrom do společenského prostředí

Rok: 2017

Počet stran textu: 52

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů použitých zdrojů: 8

Počet internetových zdrojů: 11

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Josef Novotný CSc.